

Ժողովրդական ԴԱՏԱՎՈՐԻ
ՅԵՎ
Ժողովրդական ԱՏԵՆԱԿԱԼԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Մ. Վ. ԿՈԺԵՎՆԻԿՈՎ

ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ
ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՈՒՄԸ
ՅԵՎ
ԲՈՂՈՔԱՐԿՈՒՄԸ

Ի. Տ. ԴՈԼԵՃՈՎԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

347

Կ-63

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԺՈՂԿՈՄՄԱՏԻ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐԻ ՅԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱԿԱԼԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

347

4-63

Մ. Վ. ԿՈԺԵՎՆԻԿՈՎ

ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ
ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՈՒՄԸ
ՅԵՎ
ԲՈՂՈՔԱՐԿՈՒՄԸ

Ի. Տ. ԳՈԼՅԱԿՈՎԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

22 MAY 2013

37.291

1 MAR 2010

Վերջին ժամանակները դատական որդանները համարվել են ժողովրդական դատավորների և ժողովրդական ատենակալների նոր կողմերով, վերոնշյալ գեղեցիկ լավարար չափով ծանոթ չեն խորհրդային որենադրություն ու չունեն դատական աշխատանքի անհրաժեշտ փորձ: Այդ բնկերներին ոգնություն և պետք, վերսկզբի նրանք արագ կերպով կարողանան ակրապետել զործին, ընդգրկեն դատական աշխատանքի հիմնական հարցերը, կողմնորոշվեն դատարանի առաջ զրված խնդիրներում:

«Ժողովրդական դատավորի և ժողովրդական ատենակալի գրադարան»-ի լույսընծայումը զգալի չափով կլրացնի արդարագրություն մարմինների իրավաբանական հանրամատչելի գրականության բացը և եյական ոժանդակություն ցույց կտա ժողովրդական դատավորին և ժողովրդական ատենակալին՝ նրանց դործնական աշխատանքում:

Գրադարանը լավիացած և քրեական և քաղաքացիական իրավունքի, դատական իրավունքի առանձին հարցերին և ժողովրդական դատարանի աշխատանքների այլ առանձին հարցերին նվիրված մի շարք գրքերից:

Իրավաբանական հրատարակչությունը խնդրում և ընթերցողներին լույս ընծայող գրադարանի վերաբերյալ իրենց կարծիքն ու դիտողություններն ուղարկել հրատարակչությանը:

2638
40

Գ Լ Ո Ւ Խ Ի

ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՄԱՆ ՅԵՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊՐՈՅԵՍԻ

Քրեական դործերի մեծ մասը մեղ մոտ քննում են ժողովրդական դատարանները: Միայն մի քանի կատեգորիայի դործեր քննում են մարզային (յերկրային) և գերագույն դատարանները կամ հատուկ դատարանները՝ զինվորական տրիբունալները, տրանսպորտային դատարանները: Վերջին համար, թե վոր դատարանին և ընդգատյա այս կամ այն դործը, որենքով սահմանված են ընդգատություն կանոններ:

Բոլոր դատարանների դատավճիռները, բացի միութենական հանրապետության Գերագույն Դատարանի և ԽՍՀ Միության Գերագույն Դատարանի արձակած դատավճիռներից, կարող են դանդատարկվել դատապարտյալի կողմից և բողոքարկվել դատախազի կողմից:

Ինչո՞ւ համար գոյություն ունի այդպիսի դանդատարկում և բողոքարկում, ինչո՞ւմն և նրանց նշանակությունը, դրա համար ի՞նչ կարգ և սահմանված, ի՞նչ գործողություններ պետք և կատարել այն դատարանը, վորի դատավճիռի վերաբերմամբ դանդատ կամ բողոք և ստացվել, և այն վերադաս դատարանը, վորը քննում և այդ դանդատը կամ բողոքը—այդ բոլորի մասին չարադրված և այս բողոքների մեջ:

Խորհրդային դատարանը կառուցված և ամենադեմոկրատական հիմունքների վրա: ԽՍՀՄ, միութենական և ախոնում հանրապետությունների դատարանակազմության մասին որենքի համաձայն, ժողովրդական դատարանները

պետք է ընտրվեն ամբողջ ժողովրդի կողմից ընդհանուր, ուղղակի և հավասար ընտրությունների հիման վրա՝ դադարի քվեարկությամբ: Յուրաքանչյուր գործի քննություն տեղի յե ունենում յերկու ժողովրդական ատենակալների մասնակցությամբ, վորոնք դատարան են գալիս ֆարբիկայից, գործարանից, կոլտնտեսությունից, գիտական և պետական այլ հիմնարկություններից:

Դատարանի կողմից քննության առնվող ամեն մի գործ լուծումն է ստանում գործում յեղած բոլոր նյութերը. դատավորների կողմից ամենայն հոգատարությամբ ուսումնասիրելուց հետո՝ նրանց սոցիալիստական իրավագիտակցության և ներքին համոզմունքի հիման վրա՝ դատավորներ, վորոնք անկախ են և միայն որենքին են յինքնարկվում: Խորհրդային դատարանն է հակադրություն շահագործողական պետությունների դատարանի, շահագրգռված և նրանում, վորպեսզի անմեղ մարդ չդատապարտվի:

Սակայն դատարանի աշխատանքում կարող են լինել զանազան տեսակի սխալներ, վորոնց հետևանքով և կարող է սխալ դատավճիռ կայացվել. այսպես՝ դատարանը կարող է անբավարար չափով ստուգել նախաքննության միջոցին հավաքված նյութերը, կարող է սխալ գնահատության յենթարկել այդ նյութերը, գործերի քննության ժամանակ յսխալել այս կամ այն պրոցեսուալ որենքը և գրանցվ սեղմել գործին մասնակցող կողմերի որինական իրավունքները, յսխալել քրեական-նյութական որենքները, տվյալ գործով կիրառել այն որենքը, վորն այդ դեպքին չէ վերաբերում, կամ չկիրառել այն որենքը, վորը պետք է վոր կիրառվեր և այլն և այլն: Այդպիսի ամեն մի սխալ անխուսափելիորեն անդրադառնում է դատավճռի վրա, դարձնում է այն սխալ, արատավոր և յարկյում է այն համոզիչ հատկությունը, վոր պետք է պարունակի իր մեջ խորհրդային դատարանի կողմից կայացված. ամեն մի դատավճիռ: Ահա այդպիսի սխալներն ուղղելու համար է, վոր խորհրդային քրեական պրոցեսի մեջ գոյություն ունի դատավճիռների գանգատարկումը և բողոքարկումը:

Դատարանների դատավճիռների վերաբերյալ գանգատներն ու բողոքները քննող վերադաս դատարանը ստուգում է՝ ճիշտ է կիրառված արդյոք դատարանի կողմից որենքը և հիմնավորված է արդյոք դատավճիռը, և ուսումնասիրելով գործերը, հսկողություն է իրականացնում ստորադաս դատարանների գործունեության վրա:

1. ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՈՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՃԻՇՏ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԸՄԲՈՒՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՍՏՈՒԳՈՒՄԸ

Ստալինյան Սահմանադրությունը խորհրդային ամեն մի քաղաքացու պարտավորեցնում է ճշտորեն պահպանել սոցիալիստական որինականությունը: Սահմանադրության 130 հոդվածն ասում է.

«ԽՍՀՄ-ի յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է պահպանել Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության Սահմանադրությունը, կատարել որենքները, աշխատանքի կարգապահություն պահպանել, ազնվորեն վերաբերվել դեպի հասարակական պարտքը, հարգել սոցիալիստական համակեցության կանոնները»:

Կուսակցությունը և խորհրդային պետության կառավարությունը սոցիալիստական շինարարության բոլոր ետապներում բացառիկ նշանակություն են տվել, և տալիս են, սոցիալիստական որինականությունը ճշտորեն պահպանելու հարցին:

1918 թվին Խորհուրդների Համառուսական V Արտակարգ Համագումարը վորոշում կայացրեց որենքների ճշտորեն պահպանության մասին, հանգամանորեն նշելով, վոր որենքների ճիշտ կերպով պահպանելն անհրաժեշտ է բանվորների և դյուղացիների իշխանության հետագա դարգացման ու ամրապնդման համար Ռուսաստանում (տես Որ. Ժող. 1918 թ. № 90):

Բանվորական և Դյուղացիական Պաշտպանության Խորհուրդը նույն թվի դեկտեմբերի 8-ի վորոշմամբ (Որենքների Ժող. 1918 թ. № 93) պարտավորեցրեց մարդային ու տեղական խորհրդային հիմնարկություններին՝ ճշտորեն և անառկելիորեն կատարելու կենտրոնական

իշխանության վորոշումներն ու կարգադրութիւնները, իսկ այդ վորոշումները խախտելու մեջ մեղավոր անձերին, առանց նրանց պաշտոնական գերքին և կուսակցական պատկանելությանը նայելու, պատասխանատւության յենթարկել հեղափոխական որենքների ամբողջ խստությամբ:

1919 թ. Կոլչակի դեմ տարած հաղթանակի կապակցությամբ բանվորներին և գյուղացիներին ուղղած իր նամակում Վ. Ի. Լենինը գրում էր. «Վորպեսզի Կոլչակին և Դենիկինին մինչև վերջը վոչնչացնենք, անհրաժեշտ է պահպանել խստագույն հեղափոխական կարգ, անհրաժեշտ է սրբությամբ պահպանել Խորհրդային իշխանության որենքները և հրամանագրերը և հետևել նրանց կատարմանը բոլորի կողմից»: Յեւ աշխատե՞լ «Ամենավորք որին նաղանցութիւնը, Խորհրդային կարգի ամենավորք խախտումն արդեն մի քնի է, վորն անմիջապէս ոգտագործում են աշխատավորների թշնամիները...» (Լենին, Յերկեր, հատոր XXIV, էջ 433—434):

Վ. Ի. Լենինի հռչակավոր նամակն՝ ուղղած ընկեր Ստալինին Քաղբյուրոյի համար «Յերկակի» յենթակալության և որինականության մասին» (Լենին, Յերկեր, հատ. XXVII, էջ 298—301), 1922 թվին հանրապետական դատախազության, իսկ 1933 թվին նաև Միութենական դատախազության կազմակերպումը, նպատակ ունեցին հատկապէս ստրագւղելու սոցիալիստական որինականութիւնը:

ԽՍՀ Միության, միութենական և ավտոնոմ հանրապետութիւնների դատարանակազմության մասին որենքը, թվելով սոցիալիստական արդարադատության խնդիրները, հատկապէս ուշադրութիւն է դարձնում այն բանի վրա, վոր՝ «ԽՍՀՄ-ում արդարադատության խնդիրն է՝ ապահովել Խորհրդային որենքների ճշգրիտ և անշեղ կատարումը ԽՍՀՄ բոլոր հիմնարկութիւնների, կազմակերպութիւնների, սրաշտոնատար անձերի և քաղաքացիների կողմից»:

Ահա թե ինչու առաջին ատյանի դատարանի կողմից կայացված դատավճռի ճշտութիւնն ստուգող վերադաս

դատարանը ամենից առաջ ուշադրութիւն է դարձնում այն բանի վրա, թե դործի քննության և դատավճիռ կայացնելու պահին ինչ չափով են պահպանված յեղել որենքները, քանի վոր որենքների խախտումը պետք է առիթ լինի դատավճռի բեկանման համար:

2. ԴԱՏԱՎՃՌԻ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԻՌԻՅԱՆ ՍՏՈՒԳՈՒՄԸ

Վերադաս դատարանը ստորադաս դատարանների դատավճիռների վերաբերմամբ յեղած դանդատների կամ բողոքների հիման վրա ստուգելով իր մոտ ստացված դործերը, չի սահմանափակվում միայն այն բանը պարզելով, թե վորքանով ճիշտ է կիրառվել որենքն առաջին ատյանի դատարանի կողմից, այլև նա ստուգում է դատավճռի հիմնավորվածութիւնն՝ ըստ ելության:

Դատավճիռների ստուգման անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս նրանց որինականության, նույնպէս և նրանց հիմնավորվածության տեսակետից—նշում է ԽՍՀՄ, միութենական և ավտոնոմ հանրապետութիւնների դատարանակազմության մասին որենքի 15-րդ հոդվածը: Այդ հոդվածում ասված է՝ «վերադաս դատարանը, դանդատների և բողոքների քննության ժամանակ, ըստ գործում յեղած և կողմերի ներկայացրած նյութերի ստուգում է ստորադաս դատարանի կայացրած դատավճռի կամ վճռի որինականութիւնը և հիմնավորվածութիւնը»:

Ի՞նչ կնշանակի դատարանի դատավճռի ճշտության ստուգում վոչ միայն նրա որինականության տեսակետից, այլև նրա հիմնավորվածության տեսակետից:

Այդ կնշանակի, վոր վերադաս դատարանը պարտավոր է ստուգել վոչ միայն քրեական որենքի կիրառման ճշտութիւնը, վորով նախատեսված է տվյալ հանցագործութիւնը, որենքի պահանջներին համապատասխան դատապարտչալի նկատմամբ պատիժ կիրառելու ճշտութիւնը, կողմերին վերապահված պրոցեսուալ իրավունքների պահպանութիւնը դատարանի կողմից և այլն, այլև պարտավոր է ստուգել՝ թե դործի նյութերով վորչափով է հաստատվում, վոր հանցագործութիւնը կատարված է

հատկապես այն անձի կողմից, վրը դատապարտվել է, և վրը դատապարտյալը կատարել է հատկապես այն հանցագործությունը, վրի համար նա դատապարտվել է: Դա վերադաս դատարանի ամենակարևոր խնդիրն է:

Դատարանի վճիռը միայն այն ժամանակ է հարկ յեղած քաղաքական և հասարակական նշանակությունն ստանում, յերբ նա բավականաչափ համոզիչ է, յերբ նրա հետ ծանոթացող ամեն վոք ճիշտ է համարում այն: Դատավճիռն այդպիսի համոզություն կարող է ձեռք բերել այն ժամանակ, յերբ նա ապացուցիչ է, յերբ նա պատճառաբանված է, յերբ նրա մեջ ճիշտ են գնահատված գործի բոլոր փաստական հանգամանքները: Ահա դատավճիռն հենց այդ կողմն է, վրը ստուգման է յենթարկում վերադաս դատարանը: Նրա պարտականությունն է՝ բեկանել ամեն մի դատավճիռ, վրն իրենից սոսկական հաստատություն է ներկայացնում, վրը հիմնված է գուշակությունների և յենթադրությունների վրա:

3. ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՅՈՒՄԸ ԱՏՈՐԱԳԱՍ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՑՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ

Ուսումնասիրելով գործերը՝ ստուգելով դատավճիռները նրանց որինականությունը և հիմնավորվածությունը տեսակետից, բեկանելով սխալ դատավճիռը կամ նրա մեջ այս կամ այն փոփոխությունները մտցնելով, վերադաս դատարանը հսկողություն է իրականացնում նրա վերահսկողությունը յենթակա դատարանների նկատմամբ: Ամեն մի վրում, վրը կայացնում է վերադաս դատարանն իրեն ստուգած գործով, բացահայտում է դատարանի սխալները և սովորեցնում նրան ճիշտ դատավճիռներ արձակելու: Վերադաս դատարանն իրազեկ է լինում իրեն վերահսկողության յենթակա բոլոր դատարանների աշխատանքներին, նա ծանոթանում է նրանց աշխատանքների մեջ յեղած թերությունների հետ, իմանում է այս կամ այն դատավորի թերությունները:

Դրանում է կայանում դատավճիռների գնահատարկման և բողոքարկման հսկայական նշանակությունը. դրա-

նով պահպանվում է հանրային շահն ամեն մի գործում, պաշտպանվում են դատապարտյալի իրավունքները, որենքի ըմբռնողություն և կիրառման մեջ միատեսակություն է սահմանվում, դատարանները սովորում են բարձրացնել իրենց աշխատանքի վորակը և ճիշտ կերպով ստուգված ու խելացիորեն պատճառաբանված դատավճիռներ արձակել:

Գ Լ Ո Ւ Խ II

ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՄԱՆ ՅԵՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ ԲՈՒԴՈՒՄԱԿԱՆ ՊՐՈՅԵՍԻ ՄԵՁ

Բուրժուական քրեական պրոցեսը դատավճիռների գնահատարկման և բողոքարկման յերկու ձև գիտի՝ ապելլացիան և կասացիան (վճարելություն):

1. ԱՊԵԼԼԱՅԻԱ (ՎԵՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ)

Գնահատարկման այս ձևի ելությունը կայանում է նրանում, վր վերադաս դատարանը կողմի գնահատի հիման վրա գործը նորից է վերանայում ըստ ելության այն կարգով, վրը կարծես թե գործը լավում է առաջին անգամ: Հրավիրվում և հարցաքննվում են բոլոր այն վկաները, վրոնք արդեն հարցաքննված են յեղել գործի առաջին քննության ժամանակ, կողմերն իրավունք ունեն նոր վկաներ ցույց տալու, նոր փաստաթղթեր և ամեն տեսակի այլ ապացույցներ ներկայացնելու, վրոնք անգամ առաջին ատյանի դատարանի քննության առարկա չեն յեղել: Սակայն դատարանը կարող է սահմանափակվել հարցաքննված վկաների ցուցմունքների արձանագրություններով և ի խախտումն անմիջականության սկզբունքի, վկաների բանավոր ցուցմունքը փոխարինել նրանց ցուցմունքների գրա-

վոր արձագանգումը թյա՞մը: Գործի այդպիսի քննությունն հետևանքով դատարանը պարտավոր է ինքնուրույն և նոր դատավճիռ կայացնել: Այդ դատավճիռը կարող է լինել տարբերվել առաջինից, իսկ յեթե գործը դատախազի բողոքարկման հիման վրա յե քննության առնվում, ապա նոր դատավճռով կարող է առավել խիստ պատիժ վորոշվել, քան յեղել է առաջինով:

Դատավճիռները դանդաղատարկման այդ ձևի բացասական կողմերն ակնհայտ են՝ 1) նա հետևանքած քաշքշուկ է ստեղծում և գործնականում հանգում է նրան, վոր ամեն մի գործ կարող է անվերջ ձգձգվել: 2) գործը կորցնում է իրեն այժմեականությունը, նրա ամբողջ հասարակական իմաստը հողմացրիվ է լինում, իսկ կողմերը դատապարտվում են գործի համար անվերջ դատարանից դատարան թափառելուն: 3) հանցադրությունների դեպքի ճշտությունն իսկ կասկածելի յե դառնում—վկանները կամ մոռանում են այն փաստերը, վորոնց մասին նրանք պետք է հաղորդեն դատարանին, կամ չեն կարողանում դատարան ներկայանալ այլ տեղ մեկնելու, մահվան և այլ պատճառներով: 4) գործի քննությունը գրավոր բնույթ է կրում, վորովհետև ճշտ չափ համարի հարկադրված են լինում զիմելու գրավոր ցուցմունքների հրապարակման, փոխանակ այդ ցուցմունքները բանավոր լսելու և 5) մեղադրյալը գանգատի հետևանքով կարող է առավել ծանր պատիժ ստանալ: Գանդատարկման այդ ձևը բնորոշ է բուրժուական դատարանի համար, վորտեղ քաշքշուկը և արհամարհանքը լայն աշխատավորական մասսաների իրավունքների նկատմամբ՝ որինականացած են և հանդիսանում են սովորական յեբույթ: Գանդատարկման այդ ձևը համապատասխանում է բուրժուական դատարանի ֆունկցիաներին՝ ճնշել աշխատավորներին և ամեն կերպ պաշտպանել զրամի քաակի շահերը: Ահա թե ինչու նա անընդունելի յե մեր քրեական պրոցեսի համար և դուրս է վանված մեր դատարանից դեռ նրա կազմակերպվելու հենց առաջին օրից, դատարանի վերաբերյալ 1917 թվի նոյեմբերի 24-ի առաջին դեկրետի հրապարակումով:

Գանդատարկման այս կարգի ելությունն այն է, վոր վերադաս դատարանը վերանայում է արդեն վճռված գործը վոչ ըստ ելության, այլ միայն ձևական տեսակետից: Նրա խնդիրն է պատասխանել մեկ հարցի՝ առաջին ատյանի դատարանը, գործի քննության ժամանակ, չի՞ թույլ տվել արդյոք որևեքի ձևական խախտում: Յեթե տեղի յե ունեցել այդպիսի խախտում, դատավճիռը բեկանվում և գործը նոր քննության է հանձնվում նույն դատարանին, բայց նոր կազմով, իսկ յեթե այդպիսի խախտում չի յեղել, դատավճիռը յենթակա չե բեկանման, թեկուզ և այն ըստ ելության սխալ լինի: Գործի ելությունը դատարանին չի հետաքրքրում, միայն թե պահպանված լինի որևեքը: Այդ ձևական քննությունն այստեղ հստակած է մաքսիմալ սահմանադիր, և դատարանը չի կարող դուրս գալ այն շարժառիթների սահմաններից, վորոնք բերում է վճիռը գանդատարկողը, թեկուզ և գործի մեջ լինեն և այլ առավել ելական առիթներ: Դեռ ավելին, վերադաս դատարանը բեկանելով դատավճիռը, բեկանում է միայն այն դատապարտյալների նկատմամբ, վորոնք բեկման դանդաղ են տվել և թեև բեկանվող դատավճիռը սխալ է համարվում, նա այնուամենայնիվ ուժի մեջ է մնում նրա նկատմամբ, ով վորեւ պատճառով ի վիճակի չի յեղել այն դանդատարկելու: Ճիշտ է, իրականում վոչ մի վճռաբեկ դատարան յերբեք չի սահմանափակվում այդ ձևական պահանջներով, բայց յերբ այդ շահավետ է տիրապետող դատակարգի համար, չափ ուշադրություն դարձնում է վերաբերվում նաև գործի ելությանը, ամեն կերպ մտահոգվելով այն մասին, վորպեսզի չահագործողների շահերը խախտված չլինեն: Վրճաբեկ քննության այդ իրավաբանական ֆորմալիզմը դուրս էլանալով կատարյալ անձեռնմխելություն, հնարավորություն է տալիս բուրժուական դատարանին քուղարկվել ձևի տակ, վորպեսզի հաստատի ըստ ելության սխալ դատավճիռը: Բուրժուական վճռաբեկության պրակտիկան գիտի աղաղակող դեպքեր, յերբ ակնհայտորեն անարդար դատավճիռները մնացել են ուժի մեջ, ճանաչվել

են ճիշտ միայն նրա համար, վոր «ձևական տեսակետից» իրենց մեջ վոչ մի խախտում չեն պարունակել: Վճռարեկ դատարանի այդպիսի վճռի վառ որինակ տալիս է Լ. Ն. Տուրտոյը իր հռչակավոր «Հարություն» վեպի մեջ:

Ինքնըստինքյան հասկանալի չէ, վոր գանդատարկման այդ ձևը ևս բոլորովին անընդունելի չէ խորհրդային դատարանի համար, վորին խորթ է այդպիսի բյուրոկրատական ֆորմալիստիկան, վորն այնպես շեշտակիորեն բնութագրվել է Լենինի կողմից՝ «ձևականորեն՝ ճիշտ է, իսկ ըստ էություն ծաղրանք»: Մեր դատարանը ձգտում է ամեն մի գործով վորոնելու և գտնելու ճշմարտությունը, նա չի թույլ տալիս, վորպեսզի անմեղ մարդը դատապարտվի, թեկուզ և այդ դատապարտության ժամանակ պահպանված լինեն բոլոր ձևական պահանջները: Զգայուն, ուշադիր վերաբերմունքը մարդու նկատմամբ, ամբողջովին համակում է մեր սոցիալիստական արդարադատությանը, դրա համար էլ բուրժուական պրոցեսի ֆորմալ վճռարեկությունը մեր կողմից թխտված է այնպես, ինչպես և ապելլացիան, հենց խորհրդային դատարանի գոյության առաջին իսկ օրերից: Ընթանալով պրոցեսի լայն դեմոկրատիզացիայի և քաղաքացիների իրավունքները դատարանում համակողմանի պահպանելու ուղիով, խորհրդային վճռարեկությունը չգիտի նմանապես և այն սահմանափակումները, վորոնք սահմանված են բուրժուական պրոցեսի մեջ դատավճիռների դեմ գանդատներ տալու ժամանակ: Բուրժուական պրոցեսի մեջ գանդատ տալը պահանջում է, վոր գանդատարների կողմից մուծվի վորոշ, հաճախ բարձր, դրամական գրավ: Այդ գրավն անցնում է գանձարանին, չեթե գանդատը թողնվում է առանց հետևանքի: Հասկանալի չէ, թե ումն է խիղճում այդ որենքը՝ չքավորին, քանվորին, մանր ծառայողին, գյուղացի-բատրակին, իսկ դա նշանակում է, վոր աշխատավորները և շահագործվողները հաճախ չեն կարող գանդատարկել ակնհայտորեն սխալ դատավճիռները:

Խորհրդային որենքը թխտեց ապելլացիան և կասացիան վորպես գանդատարկման ձև, վոչնչացնելով և այն

բոլոր սահմանափակումները, վորոնք այդ հարցում պարունակում է իր մեջ բուրժուական պրոցեսը:

Գ Լ Ո Ի Խ III

ԳՍՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ ԳԱՆԳՍՏԱՐԿՄԱՆ ՑԵՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊՐՈՑԵՍԻ ՄԵՋ

Խորհրդային քրեական պրոցեսը դատավճիռների վերանայման յերեք ձև գիտի՝ 1) բեկանման գանգատի կամ բողոքի հիման վրա, 2) հսկողության կարգով տրված բողոքի հիման վրա, 3) նոր յերևան յեկած հանգամանքների հիման վրա:

I. ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՆԳՍՏԱՐԿՈՒՄ

1. ԲՆԻՇԱՆՈՒՐ ՀԱՍՎԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Վորպես առաջին ստյան գործը քննող դատարանի ամեն մի դատավճռի դեմ կարող է գանդատ տրվել դատապարտյալի կողմից (բեկման գանդատ) և բողոք՝ դատախազի կողմից (բեկման բողոք): Դատավճիռը համարվում է ուժի մեջ մտած միայն այն բանից հետո, յերբ անցնում է գանդատ կամ բողոք տալու ժամկետը և նրանք տրված չեն յերեկ, կամ յերբ գանդատարկված դատավճիռը թողնվել է ուժի մեջ վերադաս դատարանի կողմից: Վրնոսբեկ քննությունն իրենից ներկայացնում է այնպիսի դատավճիռների քննություն, վորում դեռ արիմական ուժի մեջ չեն մտել:

Գանդատներ և բողոքներ կարող են տրվել բոլոր դատարանների դատավճիռների դեմ, բացառությամբ այն դատավճիռների, վոր արձակվում են միութենական հանրապետությունների Գերագույն դատարանների և ԽՍՀ Միության Գերագույն դատարանի կողմից: Այս բացառությունն արված է նրա հիման վրա, վոր միութենական հանրապետությունների Գերագույն դատարանները, համաձայն ԽՍՀՄ Սահմանադրության և միութենական հանրապետությունների սահմանադրությունների, հանդիսանում են դատական բարձրագույն մարմինները և հսկողություն են իրականացնում տվյալ միութենական հանրապետության բոլոր դատարանների դատական գործունեության վրա, իսկ ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանը հանդիսանում է ԽՍՀ Միության բարձրագույն դատական մարմինը: Գանդատարկման և բողոքարկման յենթակա չեն նաև ՌԽՖՍՀ Քր. Որ. 58⁷, 58⁹ և 58¹¹ հոդվածներով և մյուս միութենական հանրապետությունների Քր. Որ. համապատասխան հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների վերաբերյալ յեղած դատավճիռները (Որ. Ժող. 1934 թ. № 64, հոդ. 459 և 1937 թ. № 61, հոդ. 266):

3. Ո՞ՒՄ ԿՈՂՄԻՅ ԿԱՐՈՂ Ե ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՈՒՄ ԿԱՄ ԲՈՂՈՔԱՐԿՈՒՄ ԴԱՏԱՎՃԻՐՆԵՐ

Վճռարկել գանդատարկման իրավունքն ունենում վերապահվում է՝ 1) դատապարտյալին և նրա պաշտպանին, 2) տուժողին, յեթե նա գործում կողմ է ճանաչված, և նրա շահերի որինական ներկայացուցչին:

Մեղադրողը վճռարկել բողոք կարող է բերել դատական պրոցեսում: Հարկավոր է նկատի ունենալ, վոր բացի դատախազական հսկողության ներկայացուցիչներից, քրեական պրոցեսում մեղադրանքը կարող են պաշտպանել նաև այլ անձնավորություններ, այն է՝ տուժողը, յերբ ունենում այդ իրավունքը վերապահված է նրան, արհեստակցական միությունների լիազորները, աշխատանքի տեսուչները, տեխնիկական, սանիտարական և այլ տեսչությունների

ներկայացուցիչները՝ նրանց վարած գործերով, և դատարանի վորոշմամբ թույլատրված այլ անձնավորություններ:

Թված բոլոր անձնավորությունները դատավճիռի դեմ անմիջականորեն բողոք բերելու իրավունք ունեն. իսկ դատախազության հանձնարարությամբ պրոցեսում մեղադրանքը պաշտպանող անձնավորությունները (հասարակական մեղադրողները) բողոքը պետք է տան դատախազության միջոցով:

Դատարանի դատավճիռի դեմ բողոքը կարող է տրվել վոչ միայն դատախազի կողմից, վորը մասնակցել է գործին, այլև տվյալ դատարանի վրա դատական հսկողություն իրականացնող ուրիշ դատախազի՝ շրջանի, յերկրի, մարզի դատախազի կողմից: Այդ կարգը բղխում է դատախազության միասնության սկզբունքից:

4. ՎՃԻՐԱԲԵԿ ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՄԱՆ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ

Գանդատներ և բողոքներ տալու համար ունենում սահմանված են կայուն ժամկետներ: Այդ ժամկետների սահմանելը սկզբունքային նշանակություն ունի, վորովհետև նա վերացնում է քաջքուկը դատական վարույթից և ոժանդակում է դատական դատավճիռ ուժի ամրապնդմանը:

Միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական ունենալքերը ժողովրդական դատարանի դատավճիռների և յերկրային (մարզային) դատարանի, ինչպես նաև ինքնավար հանրապետության Գերագույն դատարանի դատավճիռների վճռարկել գանդատարկման համար տարբեր ժամկետներ են սահմանում: Ժողովրդական դատարանի դատավճիռների գանդատարկման և բողոքարկման համար ժամկետ է սահմանված հինգ որ՝ հաշված դատավճիռը կայացվելու ուրից (Տաջիկական ԽՍՀ-ում՝ 10 որ, Ուզբեկական ԽՍՀ-ում՝ 10 որ քաղաքի համար և 14 որ՝ գյուղական վայրերի համար), միացած դատարանների դատավճիռների գանդատարկման համար՝ 72 ժամ, հաշ-

ված դատավճռի պատճենը դատապարտյալին հանձնելու մոմենտից: Բողոք տալու համար սահմանված ե միևնույն ժամկետը, միայն այն տարբերությամբ, վոր նրա ժամկետը սկսվում է դատավճիռը հայտարարելու մոմենտից:

Յեթե դործը քննության ե առնվել մեղադրյալի բացակայությամբ, բեկման դանդառ տալու ժամկետը ժողդատարանի համար սահմանվում է հինգ որ, բայց վոչ թե դատավճիռը կայացվելու որից, այլ դատավճռի պատճենը դատապարտյալին հանձնելու որից հաշված:

5. ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ ՊԱՏՃԵՆՆԵՐԸ ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ ՅԵՎ ԳՈՐԾԵՐԸ ՎԵՐԱԳԱՍ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՒՂԱՐԿԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ

Քաջընկը վերացնելու նպատակով միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական որենսդրքերը (ՌՍՖՍՀ Քրեական-դատավարական որենսդրքի 346, 400, 401 հոդվածները ե մյուս միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական որենսդրքերի համապատասխան հոդվածները) դատավճռի պատճենները հանձնելու համար ե գործը վերադառ դատարանին ուղարկելու համար կայուն ժամկետներ են սահմանում:

Դատարանի դատավճռի պատճենը մեղադրյալին պետք է հանձնվի դատավճիռը կայացվելուց հետո, մեղադրյալի բացակայությամբ արձակված դատավճռի պատճենը դատապարտյալին պետք է ուղարկվի դատավճիռը կայացվելու մոմենտից քսանչորս ժամվա ընթացքում: Այդ ժամկետն ընդհանուր ե բոլոր միութենական հանրապետությունների համար ե միայն Ուկրաինական ԽՍՀ-ում այն բարձրացված ե մինչև 48 ժամվա:

Գործը դանդառի կամ բողոքի հետ միասին վերադառ դատարանին ուղարկելու համար ժողովրդական դատարանների համար ժամկետ ե սահմանված յերեք որ, իսկ յերկրային (մարզային) դատարանների ե ինքնավար հանրապետությունների Գերագույն դատարանների համար՝ 24 ժամ, դանդառը կամ բողոքը ստացվելու մոմենտից հաշված:

6. ԲԵԿՄԱՆ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐ ՏԱԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Որենքով սահմանված ժամկետներում դանդառ կամ բողոք չտալու արդյունքն այն ե լինում, վոր դատավճիռը որինական ուժի մեջ ե մտնում ե յենթակա յե դատում կատարման: Սակայն ժամկետը բաց թողնելու պատճառները հարգելի լինելու դեպքում՝ որենքն իրավունք ե վերապահում ժամկետը վերականգնելու մասին, միջնորդություն հարուցելու, դատավճիռը կայացնող դատարանի առաջ:

Որենքը խոսում է ժամկետը վերականգնելու մասին, ե, հետևապես, նոր ժամկետը չի կարող ավելի լինել նրանից, վորը սահմանված ե որենքով դանդառարկումների համար (այն ե, վոչ ավելի քան 5 որ ժողովրդական դատարանի դատավճիռների համար ե 72 ժամ մնացած դատարանների դատավճիռների համար):

Այդ միջնորդությունները ՌՍՖՍՀ Քրեական-դատավարական որենսդրքի 345 հոդվածի ե մյուս միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական որենսդրքերի համապատասխան հոդվածների համաձայն պետք ե անհապաղ քննության առնվեն դատարանի նախապատրաստական (տնորինական) նիստում: Որենքը չի սահմանում այնպիսի պատճառներ, վորոնց առկայության դեպքում դանդառ տալու ժամկետը բացթողնելը հարգելի համարվի, այլ թողնում է այն իրեն իսկ դատարանի գնահատությունը: Սակայն պրակտիկան մի շարք կանոններ ե մշակել, վորոնցով պետք ե ղեկավարվել դանդառարկման ժամկետը վերականգնելու հարցը լուծելու ժամանակ: Հարգելի յեն համարվում հետևյալ դեպքերը՝ 1) դատապարտյալի հիվանդությունը, 2) պաշտոնական անսպասելի գործուղումը, 3) հանգամանքների այնպիսի դասավորություն, վորը զրկել ե դատապարտյալին ժամանակին դանդառ տալու հնարավորությունից, ե 4) ամեն տեսակի այլ պատճառներ, վորոնք դատապարտյալը չեր կարող նախատեսել: Պետք ե ասել, վոր դատավորները, վորպես կանոն, դանդառարկման ժամկետները վերականգնելու վերա-

բերյալ միջնորդութուններով ճիշտ վճիռներ են կայացնում, բայց վորպես բացառութուն, տեղի չեն ունենում միջնորդութունների անհիմն մերժման դեպքեր:

Նման անիրավացի մերժումները պաշտպանվելու համար, որենքը թույլ ե տալիս ժամկետի վերականգնումը մերժելու դեմ գանդատ տալ վերադաս դատարանին: Ժամկետի վերականգնման մերժումը հանգում ե միայն քաջքշուկի: Ժամկետի վերականգնման մերժումը պետք ե պատճառաբանված լինի դատարանի կողմից:

Այն դանդառները, վորոնք ներկայացվել են ժամկետը բաց թողնելուց հետո, յեթե միջնորդութուն չկա այն վերականգնելու մասին, դատարանի կողմից վերադարձվում են դանդառարերին: Ընդվորում, դատավորը պետք ե ցույց տա այն պատճառները, վորոնց համար վերադարձվում ե դանդառը, ե բացատրի դանդառարերին ժամկետը վերականգնելու վերաբերյալ միջնորդութուն հարուցելու նրա իրավունքները:

7. ԲԵԿԿԱՆ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐ ԶԵՎ ԲՈՂՈՒՔՆԵՐ ՏԱԼՈՒ ԿԱՌԳԸ

Դատավճիռների վերաբերմամբ յեղած դանդառները ե բողոքները տրվում են այն դատարանին, վորը կայացրել ե դանդառարկվող դատավճիռը, բայց հանցեագրվում են վերադաս դատարանին:

«Վերադաս դատարան» կոչվում ե այն դատարանը, վորին դանդառարկման կարգով յենթակա յե դատավճիռ կայացնող դատարանը: Մեր դատական սխառնում այդ յենթակայութունն արտահայտվում ե հետեյալում՝

1. յերկրամասային (մարզային) բաժանում ունեցող միութենական հանրապետություններում ժողովրդական դատարանի համար վերադաս դատարան ե հանդիսանում համապատասխան յերկրային կամ մարզային դատարանը, իսկ յերկրային (մարզային) բաժանում չունեցող միութենական հանրապետություններում՝ միութենական հանրապետության Գերագույն դատարանը:

2. յեթե յերկրամասի (մարզի) սահմաններում ոկրուգային դատարան, կամ ինքնավար մարզի դատարան կա,

ապա ժողովրդական դատարանի համար վերադաս դատարան ե հանդիսանում ոկրուգային դատարանը կամ ինքնավար մարզի դատարանը:

3. ինքնավար հանրապետություններում ժողովրդական դատարանի համար վերադաս դատարան ե հանդիսանում ինքնավար հանրապետության Գերագույն դատարանը:

4. ոկրուգային դատարաններին, ինքնավար մարզերի դատարաններին, յերկրամասային (մարզային) դատարաններին ե ինքնավար հանրապետություններին Գերագույն դատարաններին համար վերադաս դատարան ե հանդիսանում միութենական հանրապետության Գերագույն դատարանը:

Սակայն, յեթե առանցելով ժողովրդական դատարանին, դանդառը անմիջականորեն տրվել ե վերադաս դատարանին ե յեկման դանդառ տալու ժամկետը բաց չի թողնված, դանդառը համարվում ե ժամկետին տրված: Այս դեպքում վերադաս դատարանը ստորագաս դատարանից պահանջում ե գործը ե նշանակում քննության: Գանդատը ժամկետին տրված ե համարվում նաե այն դեպքում, յեթե նա ժամկետի սահմաններում հանձնված ե յեղել վիստին:

8. ԳԱՏԱՐԱՆԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ՝ ՆՐԱ ԿՈՂՄՈՅ ԲԵԿԿԱՆ ԳԱՆԳԱՏԸ ԿԱՄ ԲՈՂՈՒՔԸ ՍՏԱՆԱԼՈՒՅ ՀԵՏՈ

Բեկման դանդառները ե բողոքը պետք ե կարվեն գործին, գործի թերթերը համարակարվեն ե դանդառ ու ընդոք տալու ժամկետն անցնելուց հետո գործը դանդառներին ե բողոքին հետ միասին, ինչպես նաե դատավորի կողմից վավերացված դատավճռի պատճենին հետ (վերադաս դատարանի վարույթին համար) միասին, անհապաղ պետք ե ուղարկվի վերադաս դատարանին, իսկ յեթե դատավճռի դանդառարկման ե բողոքարկման ժամկետն անցնելուց հետո վոչ դանդառ ե վոչ ել բողոք չի ստացվել դատարանում ե յեթե գործը չի պահանջված վերադաս դատարանի կողմից, ապա դատավորը դատավճիռն ուղարկում ե համապատասխան մարմիններին՝ այն ի կատար ածելու համար (տես «Դատական դատավճիռ» գրքույկը):

Բոլոր դեպքերումն է, վոր դատավորը պետք է սպասի որենքով կողմերին վերապահված գանդատարկման և բողոքարկման ժամկետը լրանալուն:

Վոչ, վոչ միշտ: Այն դեպքերում, յերբ տվյալ գործով քոլոր կողմերից գանդատները և բողոքը ստացվում են մինչև սահմանված ժամկետը, գործը վերադաս դատարանին և ուղարկվում անմիջապես:

Դատարանի դատավճռի դեմ գանդատը տրվում է գրավոր ձևով: Ըստ Ադրբեջանական ԽՍՀ Քրեական-դատա-վարական որենսդրքի թույլատրվում է նաև բանավոր գանդատներ բերել: Այն դեպքում, յերբ մեղադրյալը բանավոր հայտարարություն է անում այն մասին, վոր նա դատավճռից դժգոհ է, դատարանը պարտավոր է գանդատա-րերի առարկությունները մտցնել դատական նիստի արձա-նագրության մեջ կամ հատուկ արձանագրության մեջ, վորը ստորագրվում է գանդատարերի կողմից: Այդպիսի արձա-նագրությունն այդ դեպքում փոխարինում է բեկման գանդատին:

Կողմերը գանդատները կարող են տալ իրենց մայրենի լեզվով և նրանց բովանդակությունը յենթակա չէ գանդա-տըն ընդունող դատարանի քննադատության: Վորքան ել ներկայացված գանդատն անհիմն լինի, վճիռ կայացնող դատարանը պարտավոր է ընդունել այն և տալ համապա-տասխան ընթացք: ՌԽՖՍՀ Քր. Դատ. Որ. 401 և մյուս միութենական հանրապետությունների Քր. Դատ. որենս-դրքերի համապատասխան հոդվածների համաձայն, գործը բեկման գանդատի կամ բողոքի հետ միասին վերադաս դա-տարանին ուղարկելիս, դատարանին իրավունք է վերա-պահվում գործին կցելու, տրված գանդատի կամ բողոքի առթիվ, իրեն բացատրությունները:

9. ԳԱՆԳԱՏՆԵՐԻ ՅԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՎԵՐԱԴԱՍ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

ա) Գործը լսելու մասին կողմերին ծանուցելը

Միութենական հանրապետությունների գործող քրեա-կան դատավարական որենսդրքերը պահանջում են, վոր-

պեսզի ժողովրդական դատարանի դատավճիռների դեմ տրված բեկման գանդատները և բողոքները վերադաս դա-տարանում լսելուն հրավիրվեն կողմերը: Միայն այն դեպ-քում, յերբ կողմը չի հայտարարվել, կամ չի ներկայա-ցել, իսկ գործում տեղեկություններ կան այն մասին, վոր ծանուցադիրը հանձնված է յեղել նրան, գործը կարող է լսվել և կողմերի բացակայությամբ:

Այդ կարգից չեղում սահմանված է այն գործերի հա-մար, վորոնք բեկման գանդատի կամ բողոքի հիման վրա քննության են առնվում միութենական հանրապետու-թյունների Գերագույն դատարաններում:

Ըստ գործող որենքի, միութենական հանրապետու-թյունների Գերագույն դատարաններում և ԽՍՀՄ Գերա-գույն դատարանում բեկման գանդատները և բողոքները քննության առնելիս կողմերը նիստին չեն հրավիրվում, բայց ներկայանալու դեպքում թույլատրվում է մասնակցե-լու նիստին:

Գործերը քննության նշանակելու և լսելու որվա մա-սին կողմերին ծանուցելու կարգի վերաբերմամբ սահ-մանվել է տարբեր պրակտիկա—մեկը՝ ժողովրդական դա-տարանների դատավճիռների գանդատարկման համար, մյուսը՝ յերկրամասային (մարզային) դատարանների, ինքնավար հանրապետությունների Գերագույն դատարան-ների, ինչպես նաև ժողովրդական դատարանների դատա-վճիռների գանդատարկման համար, յեթե նրանց դատա-վճիռները գանդատարկվում են միութենական հանրապե-տությունների Գերագույն դատարաններին (վորտեղ յերկ-րամասային (մարզային) բաժանում չկա):

Ժողովրդական դատարանի կողմից քննված և գան-դատների ու բողոքների հիման վրա վերադաս դատարանին հանձնված գործերը լսելու որվա նշանակումը և այդ մա-սին չահադրգուված անձերին տեղեկություն տալը (ծանու-ցելը) սովորաբար կատարվում է այն դատարանի ժողո-վըրդական դատավորի կողմից, վորը քննել է գործը:

Ժողովրդական դատավորը յերկրամասային (մարզա-յին) դատարանից կամ ինքնավար հանրապետության Գե-

բազույն դատարանից նախապես ստանում ե ուղարկուցային պլան, ուր հիշատակված ե լինում, թե նա վո'ր օրերին կարող ե գործեր նշանակել քննության յերկրամասային (մարդային) կամ ինքնավար հանրապետության Գերագույն դատարանում, հաշվի առնելով այն ժամանակամիջոցը, վորը անհրաժեշտ ե գործն ուղարկելու ե գործի հետ դատարանի անդամների ծանոթանալու համար: Ժողովրդական դատավորը դատավճիւրը հայտարարելու ժամանակ կամ դատավճուր պատճենն ուղարկելու ժամանակ հայտարարում ե (ստորագրութեամբ) այն թվականը, յերբ կլավի գործը գանգատ կամ բողոք տալու դեպքում: Այս կարգը մի շարք անհամարություններ ունի: Այսպէս՝ լինում են դեպքեր, յերբ կողմերին հայտարարված օրը գործը վերադաս դատարանում չի կարող լսվել նրա համար, վոր գործը գեռ ժողովրդական դատարանից ստացված չի լինում: Յերբմի հետո տեղերից յեկած կողմերը, հարկադրված են լինում սպասել գործի ստացվելուն: Պարզվում ե, վոր վերադաս դատարանում մեկ օրվա համար այնքան շատ գործեր են քննության նշանակված լինում, վոր դատարանը մեկ օրվա ընթացքում ի վիճակի չի լինում վերանայելու այն ե նա պետք ե փոխանցի մյուս օրվան լսելու, վորպիսի հանգամանքը ես հանգում ե դատարան յեկած մարդկանց պահելուն ե գործերի նախադատարանում ե քննության շտապողականութեան: Գործերի քննության վորակն այդպիսի աշխատանքից խիստ ցածրանում ե:

Այդ կարգը ճիշտ համարվել չի կարող: Հարկավոր ե մեկ անգամ ընդմիշտ յուրացնել, վոր գործը բեկման կարգով քննվելու մասին կողմերը պարտադիր կերպով պետք ե իրազեկ դարձվեն: Վճարեկ աստիճանը պարտավոր ե գործը լսվելու օրվա մասին ծանուցագիր ուղարկել գանգատարերին ե գործը քննության նշանակել այն հաշվով, վորպեսզի գանգատարերը կարողանա ներկայանալ դատարանին: Այդ դեռ չի նշանակում, վոր գանգատարերի չներկայանալու դեպքում գործը պետք ե հետաձգվի, բայց վճարեկ դատարանը պետք ե բավականաչափ համոզված լինի,

վոր գանգատարերին հայտնված ե գործը լսելու մասին: Այդ ծանուցման համար ապացույց պետք ե ծառայի հետ վերադարձված ծանուցագիրը:

Ըստ Ադրբեջանական ԽՍՀ Քրեական-դատավարական օրենսգրքի կողմերը դատական նիստին չեն հրավիրվում, բայց յեթե նրանք ներկայացել են, ապա թույլատրվում ե նրանց մասնակցելու դատական նիստին: Քննության նշանակված գործերի ցուցակը կախվում ե նիստից 24 ժամ առաջ: Ինչ վերաբերում ե գանգատի կամ բողոքի հիման վրա միութենական հանրապետությունների գերագույն դատարաններում գործը լսելու օրվա մասին կողմերին տեղյակ պահելու (ծանուցելու) կարգին, ապա տարբեր միութենական հանրապետություններում գոյութուն ունի այդպիսի կարգ:

Ըստ Ուզբեկական ԽՍՀ Քրեական-դատավարական օրենսգրքի, գործի վճարեկութեան կարգով վերանայվելու մասին կողմերը պետք ե իրազեկ դարձվեն դատավճիւրը հայտարարվելու պահին: Դատապարտյալը, քաղաքացիական հայցվորը ե տուժողը (վերջինս մասնավոր մեղադրանքի գործերով, յերբ նա ինքն ե պաշտպանում մեղադրանքը) ու նրանց ներկայացուցիչները պետք ե թողնվեն բացատրություններ տալու գործի վճարեկ քննության ժամանակ:

Ըստ ՌԽՖՍՀ Քրեական-դատավարական օրենսգրքի կողմերը դատական նիստին չեն հրավիրվում, բայց յեթե նրանք ներկայացել են, ապա թույլատրվում ե նրանց մասնակցելու դատական նիստին: Քննության նշանակված գործերի ցուցակը կախվում ե նիստից 24 ժամ առաջ: Մեղադրյալին, յեթե նա ներկա չե դատական նիստին, պետք ե հնարավորություն տալ ներկայացնելու իր բացատրությունները:

Ըստ Հայկական ԽՍՀ Քրեական-դատավարական օրենսգրքի՝ գործերը լսվելու մասին կողմերին իրազեկ են դարձվում Գերագույն դատարանի պատերի վրա մինչև գործի լսվելը 48 ժամ առաջ ցուցակներ կախելու միջոցով:

Ըստ Տաջիկական ԽՍՀ Քրեական-դատավարական օրենսգրքի՝ վճարեկ աստիճանը գործերը լսվելու ժամանակի ե

տեղի մասին իրազեկ և դարձնում կողմերին: Կարանքի տակ պահվող դատապարտյալները, դատական նիստին ներկա լինելու նրանց ցանկության դեպքում, պետք է բերվեն դատարան: Ծանուցադրերը ժամանակին կողմերին հանձնված լինելու դեպքում նրանց դատական նիստին չներկայանալը արգելք չի կարող հանդիսանալ գործի քննության համար. կողմերը դատական նիստին ներկայանալու դեպքում նրանց պետք է թողնել բացատրություններ տալու:

բ) Գանգատների և բողոքների հիման վրա՝ գործը վերանայող դատադալի կազմը

Բեկման գանգատների և բողոքների հիման վրա գործեր վերանայող դատարանի կազմը վորոշված է ԽՍՀՄ, միութենական և խախտում հանրապետությունների դատարանական կազմության մասին որենքով:

Ըստ այդ որենքի, գանգատների և բողոքների հիման վրա գործերը քննության են առնվում համապատասխան վերադաս դատարանի դատական կոլեգիայում՝ այդ դատարանի յերեք անդամների կազմով:

գ) Գանգատների և բողոքների վերաբերյալ գործերի քննարկման կարգը

Այն դատական նիստի կարգը, ուր բեկման գանգատներն են բողոքների հիման վրա քննության են առնվում գործը, մանրամասն վորոշված չեն որենքի մեջ: Միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական որենքադրքերում միայն ընդհանուր ցուցում կա այն մասին, վոր այդ քննարկումը կատարվում է առաջին ատյանի դատարանի կողմից գործեր քննելու համար սահմանված կանոնների համեմատ: Դատաքննության կազմակերպման մեջ գործող որենքադրքերի այդ ելական թերությունը մեծ բազմազանություն են ստեղծում: Ճիշտ պետք է համարել հետևյալ կարգը: Գործը սկսվում է դատավորներից մեկի գեկուցումով, ընդվորում գեկուցումը պետք է լինի թախկանաչափ լրիվ և սպառիչ: Զեկուցման ժամանակ նպատակահարմար է հրապարակել գանգատարկվող դատավճիռը և գանգատարների

առարկությունները: Զեկուցումից հետո կողմերը բացատրություններ են տալիս, ընդվորում առաջինը բացատրություն են տալիս նա, ով գանգատարկել կամ բողոքարկել է դատավճիռը: Այնուհետև լսվում է դատախազի յեզրակացությունը: Իսկ վերջին խոսքը տրվում է մեղադրյալին կամ նրա պաշտպանին: Դրանից հետո դատարանը հեռանում է խորհրդակցական սենյակ:

Ելական է համարվում այն հարցը, թե կարո՞ղ են արդյոք կողմերն իրենց բացատրություններ տալու ժամանակ նոր ապացույցներ ներկայացնել, վորոնք առաջին ատյանի դատարանի քննության առարկա չեն յեղել: Մինչև ԽՍՀՄ, միութենական և խախտում հանրապետությունների դատարանակազմության մասին որենքի հրատարակվելն այդ հարցը լուծվում էր բացասարար-այդպիսի փաստաթղթեր չեր կարելի ներկայացնել: Հիշյալ որենքի 15-րդ հոդվածում ասված է. «Վերադաս դատարանը, գանգատների և բողոքների քննության ժամանակ, ըստ գործում յեղած և կողմերի ներկայացրած նյութերի ստուգում է ստորադաս դատարանի կայացրած դատավճիռ կամ վճիռ որինականություններ և հիմնավորվածություններ»: Այդ կնշանակի, վոր կողմերն իրենց բացատրությունների մեջ կարող են նոր նյութեր ներկայացնել: Բայց այդ հնարավորությունը չի կարելի հասկանալ տարածականորեն: Ակնհայտ է, վոր «նյութերի» տակ պետք է հասկանալ բացառապես այն փաստաթղթերը, վորոնք հաստատում են գանգատարկվող դատավճիռ անճշտությունը: Վճարեկ ատյանը չի կարող վոչ վկաներ հրավերել, վոչ եքսպերտների (փորձագետների) լսել-բոլոր այդ գործողությունները հատուկ չեն վրձնարեկ դատարանին: Յեթե վկաներին և փորձագետներին հարցաքննելու անհրաժեշտություն է առաջանում, դա ամենալավ ապացույցն է հանդիսանում այն բանի, վոր կայացված դատավճիռը չի կարող մնալ ուժի մեջ և յենթակա յեբեկանման, քանի վոր գործը լրավարար լրիվությամբ չի քննված:

դ) Դատարանի դատավճիռը բեկանելու կամ փոփոխելու հիմքերը

Ինչ հիմունքներով կարող է բեկանվել դատարանի դա-

տալճիւր: Միութեանական հանրապետութիւններէ համարյա բոլոր գործող քրեական-դատաւարական որեւորքերի մէջ դատաւճիւններէ բեկանման համար նշվում են հետեւյալ պարտադիր հիմունքները.

1) կատարված քննութեան անբավարար լինելը և անճշտութիւնը.

2) դատաւարութեան ձեւերի ելական խախտումը.

3) որեւոր խախտումը կամ սխալ կիրառումը.

4) դատաւճիւն բացահայտ անարդարութիւնը:

Ըստ Ուկրաինական ԽՍՀ Քրեական-դատաւարական որեւորքի դատաւճիւր յենթակա յե բեկանման և գործը ուղարկվում է նոր քննութեան կամ դատաւճիւն մէջ փոփոխութիւններ են մտցվում հետեւյալ դեպքերում.

1) յեթե դատաւճիւր չի համապատասխանում պրոկտարական պետութեան դատական քաղաքականութեան պահանջներին.

2) յեթե դատարանի կողմից նշանակված պատիժը չի համապատասխանում դատապարտյալի և նրա կողմից կատարված հանցագործութեան սոցիալական վտանգավորութեանը.

3) յեթե մնացել են չարդարանված աշխարհի հանգամանքներ, վորոնց պարզարանութիւնը կարող է ելական փոփոխութիւն մտցնել դատարանի կողմից դատաւճիւն մէջ բերված յեզրակացութիւններէ մէջ.

4) յեթե դատաւճիւր, գործով պարզարանված տվյալներէ համեմատութեամբ, ելական հակասութիւններ կամ ելական անորոշութիւն կամ թերատութիւն և պարունակում էր մէջ.

5) յեթե գործի քննութեան ժամանակ թույլ են տրվել որեւոր խախտում կամ սխալ կիրառում, մասնավորապես դատաւարական ձեւերի, վորոնք ելական ազդել են դատաւճիւն վրա:

Շատ որեւորքեր պարզարանութիւններ են տալիս աշխ մասին, թե ի՞նչ պետք է հասկանալ դատարանի դատաւճիւնը բեկանելու որեւոր ցույց տրված ամեն մի հիմունքի տակ:

Քննութիւնը անբավարար և անհիշտ կատարված է հա-

մարվում, յերբ կատարվել է աշխ ձեւով, վոր վոչ նախաքննութեան, վոչ դատաքննութեան ընթացքում չեն լուսարանվել և մնացել են աշխարհի հանգամանքներ, վորոնց պարզարանումն անհրաժեշտ է գործի լուծման համար:

Դատաւարութեան ձեւերի ելական խախտումներ համարվում են պրոցեսուալ կանոններէ աշխարհի խախտումները, վորոնք գործի քննութեան ժամանակ զրկել կամ սահմանափակել են կողմերին նրանց ունեցած իրավունքներում կամ ալ կերպ խանգարել են դատարանին՝ գործը բազմակողմանիորեն քննութեան առնելու և ազդել են, կամ կարող էլին ազդել ճիշտ դատաւճիւն կայացնելու վրա:

Դատաւճիւր համեմաշխ դեպս յենթակա յե բեկանման՝

1) դատարանի կազմը անկանոն լինելու դեպքում.

2) յեթե դատարանը գործը չի կարճել՝ անպայման կարճում առաջ բերող պայմաններէ առկայութեան դեպքում (թե վորոնք են ալ պայմանները՝ ասված է ստորեւ).

3) գործը մեղադրյալի բացակայութեամբ քննութեան առնելու դեպքում, յերբ ալակարի քննութիւնն որեւոր չի թույլատրվում, և

4) գործն առանց պաշտպանի մասնակցութեան քննութեան առնելու դեպքում, յերբ ալ մասնակցութիւնը պարտադիր է համարվում:

Որեւոր խախտում կամ անհիշտ կիրառում համարվում է՝

1) յեթե դատարանը չի կիրառել մի որեւոր, վորը պետք է կիրառել.

2) յեթե կիրառել է մի որեւոր, վորը չպետք է կիրառվեր.

3) յեթե թույլ է տրվել որեւոր սխալ մեկնարանութիւն, վորը հակասում է որեւոր ճիշտ խմատին կամ նրա ընդհանուր բնութիւն.

4) յեթե կիրառվել են վոչ իրաւագոր առկաններէ կամ վոչ որինական կարգով հրատարակած կամ կենտրոնական իշխանութեան վորոշումները խախտող որեւորքեր ու կարգադրութիւններ:

Որեւոր ասում է, վոր հիշյալ խախտումներէ առկայութեան պայմաններում դատաւճիւր կարող է վերացվել մի-

այն այն դեպքում, յերբ դատարանի կողմից թույլ տրված սխալի հետևանքով նշանակվել է մի պատիժ, վրը չէր նշանակվի, յեթե դատարանի կողմից ճշտորեն կիրառվեր որևէքը:

Դատավճիռը բացահայտ անարդար է համարվում, յերբ դատարանի նշանակած պատիժը թեև դուրս չի գալիս օրինական սահմաններից, բայց իր չափով բոլորովին չի համապատասխանում կատարված հանցագործությունը:

Այս են դատարանի դատավճռի բեկանման հիմունքները: Չնայած այդ ցուցումների կատարյալ պարզությունը և կտրականությունը, դատարանների պրակտիկայում ակզբ յեն ունենում որևէքի հատկապես այդ պահանջների խախտման դեպքեր:

Ե) Դատավճռի բեկանմանը կամ փոփոխությանը հիմք տվող վերադաս դատարանի գործողությունները

Իսկ ի՞նչպես պետք է վարվի վերագաս դատարանը բեկման դանդաղների կամ բողոքի հիման վրա գործը քննության առնելիս, յեթե նա յերեան է բերում վերը նշված խախտումներից մեկն ու մեկը:

Մեղադրյալին, իր մեջ հանցանքի բաղկացություն չսխառնակող արարքի համար դատապարտելու դեպքում, ինչպես նաև գործը դատարանի կողմից չկարճվելու դեպքում, յերբ կարճապես համար այլ պարտադիր առիթներ կան, վերագաս դատարանը պետք է բեկանի դատարանի դատավճիռը և գործը վարույթով կարճի:

Միութենական հանրապետությունների Քրեական-գումատվարական օրենսգրքերը նախատեսում են գործի կարճման պարտադիր լինելը հետևյալ դեպքերում.

1) յերբ մեղադրյալը.

2) յերբ մեղադրյալը հաշտվել է տուժողի հետ այնպիսի հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով, վրոնք կարող եյին հարուցվել վոչ այլ կերպ, քան տուժողի գանդատի հիման վրա.

3) յերբ բացակայում է տուժողի գանդատը այնպիսի հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով, վրոնք կարող եյին հարուցվել վոչ այլ կերպ, քան այդպիսի գանդատների հիման վրա.

4) յերբ լրացել է վաղեմության ժամկետը.

5) յերբ մեղադրյալին վերագրված գործողությունների մեջ բացակայում է հանցակազմը.

6) ամենիստիայի կամ ներման ակտի հետևանքով:

Այն դեպքում, յերբ ըստ դատարանի բեկանված դատավճռի գործը յենթակա չէ կարճման, այլ պետք է նորից վերանայվի, վերագաս դատարանը կողին վերանայելու համար հանձնում է այն համանման կամ միեկնության դատարանին, բայց դատավորների տարբեր կազմով: Յեթե գործի դատավճիռը բեկանվել է ընդդատություն կանոնների խախտման հետևանքով, ապա այն պետք է հանձնվի այն դատարանին, վրին նա ընդդատյա յէ: Յերկրորդ անգամ դատավորների այլ կազմով քննության առնելու համար գործի պարտադիր հանձնումը սահմանված է՝ գործի նոր քննության ժամանակ մաքսիմալ անաչառություն հասնելու նկատառումով: Գործի հանձնումը միեկնության դատարանին հնարավոր է միայն այն դեպքում, յեթե դատարանում վոչ թե մեկ, այլ միքանի կազմ կա դատավորների:

Սակայն հնարավոր են դեպքեր, յերբ դատավճիռ կայացնելու ժամանակ դատարանի կողմից թույլ տրված անճշտություններ պարզելու դեպքում կս վերադաս դատարանը դատավճիռը թողնի ուժի մեջ:

Այսպես, այն դեպքում, յերբ դատարանը դատավճիռ է կայացրել իրեն վոչ ընդդատյա գործով, բայց դատավճիռը ինքնըստինքյան կասկած չի առաջացնում ըստ եղության նրա ճշտություն մեջ և դատարանը չի անցել պատիժ կիրառելու համար նրան վերապահված իրավունքների սահմաններից, վերագաս դատարանը սահմանափակվում է ստորագաս դատարանի կողմից թույլ տրված անճշտության մասին ցուցում տալով միայն:

Այն դեպքում, յերբ դատարանը որևէքի սխալ կիրառում է թույլ տվել դատարանի դատավճռով պարզված գործի հանգամանքների նկատմամբ, կամ այնպիսի պատիժ է նշանակել, վրը ակնհայտ կերպով չի համապատասխանում դատապարտյալի կատարած հանցագործությունը, վերագաս դատարանը կարող է, առանց գործը նոր քննության հանձնելու, անհրաժեշտ փոփոխություններ մտցնել դատա-

վճուր մեջ: Բայց դրա հետ միաժամանակ, վերադաս դատարանի կողմից նշանակվող պատվոթը չպետք է գերազանցի դատավճուրկ նշանակված պատվոթը և չպետք է մեղմանա՝ իջնելով քրեական որենսդրքի համապատասխան հոդվածով նախատեսված պատժաչափի ցածրագույն սահմանից:

Բացի դրանից, վերադաս դատարանը իրավունք ունի, առանց գործը նոր քննության հանձնելու, կրճատելու կամ մեղմացնելու պատվոթը ամենատիպի համապատասխան ահող կերտելու կարգով, յեթե այն չի կերտվել, կամ սխալ է կերտվել:

Ի՞նչպես պետք է վերաբերվի վերադաս դատարանը, յեթե նա պարզի՝ առաջին ատյանի դատարանի կողմից պայմանական դատապարտության, կամ տվյալ հանցագործության համար քրեական որենսդրքի համապատասխան հոդվածով սահմանված քրեական պատժի միջոցների ցածրագույնից ել ցածրը սխալ կերտելու դեպքեր:

Այդ դեպքերում, ինչպես պարզարանել է ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի 1934 թ. դեկտեմբերի 25-ի № 49 պիկետմը, վերադաս դատարանը իրավադոր չէ պայմանական դատապարտությունը անմիջականորեն փոխարինելու փոխպայմանականով կամ բարձրացնելու քրեական պատժի միջոցը: Նա պետք է դատավճիռը բեկանի և գործը հանձնի նոր քննության առաջին ատյանի դատարանին այլ կադմով:

գ) Գործի բնաբկման ռեվիզիոն կարգը

Միջանի մեղադրյալներ ունեցող գործերով սովորաբար դատավճիռը բողոքարկում են դատապարտյալներից միայն միջանիսը, բողոք տրվում է նաև միջանի դատապարտյալների կամ դատարանով արգարացվածների նկատմամբ, իսկ ի՞նչպես պետք է վերաբերվի վերադաս դատարանն այն անձնավորությունների նկատմամբ, վորոնք դատավճիռը չեն գանգատարկել, կամ վորոնց վերաբերյալ դատավճիռը չի բողոքարկվել:

Գործող քրեական-դատավարական որենսդրքերը պարտավորեցնում են վերադաս դատարաններին գանգատների և բողոքի հիման վրա գործեր վերանայելիս գործը քննության առնել վոչ միայն գանգատ տված անձերի կամ նրանց

նկատմամբ, վորոնց վերաբերում է բողոքը, այլ ամեն անգամ ստուգել գործի ամբողջ վարույթը ռեվիզիոն կարգով: Հետևապես գործի քննության ժամանակ վերադաս դատարանը պետք է ստուգի այն լրիվ չափով գործով յեղած բոլոր մեղադրյալների նկատմամբ: Յեւ յեթե դատավճիռը վերացնելու համար հիմքեր կլինեն նաև դատավճիռը չգանգատարկողների նկատմամբ, վերադաս դատարանը պետք է բեկանի դատարանի դատավճիռը նաև նրանց նկատմամբ:

Դատավճուր այդպիսի վերացում կատարվում է այն դեպքերում, յերբ դատարանի դատավճիռը կայացվել է դատարանի վոչ ճիշտ կադմի կողմից, յերբ խորհրդակցության և դատավճուր ձեւակերպման ժամանակ խորհրդակցական սենյակում ներկա յեն գտնվել սահմանի դատավորները կամ դատարանի քարտուղարը, կամ այլ անձնավորություններ, վորոնք տվյալ գործը քննության առնող դատարանի կադմի մեջ չեն մտնում, յերբ դատարանը մեղադրական դատավճիռ է կայացրել այնպիսի արարքի համար, վորն իր մեջ հանցակադմ չի պարունակում, յերբ դատարանը չի կարճել գործը, չնայած կարճման առիթներ են յեղել:

ը) Դատարանի գործողությունները՝ կողմի գանգատին կամ բողոքից հրաժարվելու դեպքում

Հնարավոր են դեպքեր, յերբ դատարանի դատավճուր գեմ գանգատներ կամ բողոք բերող կողմերը հրաժարվում են նրանցից, այսինքն՝ վերադաս դատարանին դիմում են տալիս այն մասին, վոր նրանք իրենց տված գանգատները կամ բողոքը հետ են վերցնում:

Այս դեպքում ի՞նչպես պետք է վարվի վերադաս դատարանը:

Յեթե այդպիսի դիմումներ տրված են տվյալ գործով յեղած գանգատների կամ բողոքի տակ ստորագրող բոլոր անձնավորությունների կողմից, ապա այն հիմքը, վորի հիման վրա գործը մտել է վերադաս դատարան քննության առնվելու համար, պետք է համարել վերացած և գործը յենթակա յե վերադարձման ստորագրած դատարանին՝ դատարանի դատավճիռը ի կատար ածելու համար:

Իսկ յեթե գործի վերաբերմամբ գանգատներ են տրվել

միջանի անձնավորություններով կամ գանգատները հետ միասին նաև բողոք և տրված, իսկ գանգատները հետ վերցնելու մասին դիմում բողոքից չի ստացվել կամ դատախազի կողմից բողոքը հետ չի վերցվել, գործը պետք է քննության առնվի վերադաս դատարանի կողմից: Ընդվորում, դատավճիռը չգանգատարկող կամ գանգատները հետ վերցնող անձնավորությունների նկատմամբ գործը պետք է քննության առնվի դատարանի կողմից ակտիվորեն կարգով:

բ) Գործի վերաբերմամբ վերադաս դատարանի վորոշումը

Գործի վերաբերմամբ վերադաս դատարանի վորոշումը, ինչպես և դատավճիռը, կայացվում է դատարանի լրիվ կազմով, խորհրդակցական սենյակում, գործը դատական նիստում լսվելուց անմիջապես հետո: Վորոշումը պետք է ոտորագրվի դատարանի ամբողջ կազմի կողմից և հրապարակվի դատական նիստում:

Մինչև վերջին ժամանակներս միջանի դատարանների պրակտիկայում նկատվում էյին ծայրահեղ պարզեցման յեբեվույթներ, վոր արտահայտվում եր նրանում, վոր վերադաս դատարանները գանգատների և բողոքների հիման վրա ստացված գործերը քննության էյին առնում «պաշկաներով», առանց ամեն մի գործով անհարաղ վորոշում կայացնելու և այն հրապարակելու ներկա յեղող կողմերին: Կողմերի ներկայանալու դեպքում բավականանում էյին միայն նրանց հայտարարելով այն մասին, վոր դատարանի դատավճիռը թողնվել է ուժի մեջ, կամ այս-ինչ դատապարտյալի նկատմամբ յեղած պատժի ժամանակամիջոցը կրճատվել է, կամ գործը հանձնվում է նոր քննության և այլն:

Այդպիսի պարզեցման հետևանքով վերադաս դատարանները աշխատանքներում տեղի էյին ունենում այնպիսի փաստեր, յերբ կողմերին դատարանի մեկ վճիռ եր հայտարարվում, իսկ յերկրորդ որը, կամ նույնիսկ միջանի որ հետո դատարանի գրված՝ վորոշման մեջ այլ վճիռ եր ցույց տրվում:

Վերադաս դատարանը գանգատի կամ բողոքի հիման վրա վերանայելով գործը, վորոշում և կայացնում՝ 1) դա-

տավճիռը ուժի մեջ թողնելու մասին, 2) դատավճիռը բեկանելու և գործը նոր քննության կամ լրացուցիչ քննության հանձնելու մասին, 3) դատավճիռը բեկանելու և գործը կարճելու մասին և 4) դատավճիռը փոփոխելու մասին:

Վորոշումը պետք է պարունակի հետևյալ տվյալները՝ գործը քննող դատարանի անունը, գործի քննության ժամանակը, գործը քննող դատարանի կազմը, ում գանգատի կամ բողոքի հիման վրա յե քննության առնվել գործը, վոր դատարանի կողմից և յեբր և կայացվել դատավճիռը, հատկապես ում (ազգանուն, անուն, հայրանուն), Քրեական որենսդրքի վոր հոդվածով, ինչ պատժի և ինչ ժամանակով և դատապարտվել, ինչպիսի և ում նկատմամբ են լրացուցիչ միջոցներ կիրառվել, գործով յեղած մեղադրյալներից ում և արդարացի:

Դատավճիռը բեկանման դեպքում վորոշումն իր մեջ պետք է պարունակի որենքի այն հոդվածների նշումը, վորոնք խախտված են համարվել, և ցուցում այն մասին, թե հատկապես ինչումն է արտահայտվել խախտումը և ինչումն յե նա էյական համարվել:

Դատավճիռը նրա բացահայտ անարդարության շարժանիքներով բեկանվելու դեպքում վորոշման մեջ պետք է ցուցում պարունակվի այն հիմունքների մասին, վորոնց հիման վրա դատարանը գտել է, վոր դատավճիռը բացահայտորեն անարդարացի յե:

Բացի դրանից, վերադաս դատարանը բեկանելով դատավճիռը և գործը նոր քննության ուղարկելով, վորոշման մեջ պետք է ցույց տա, թե նոր քննությունը վոր ստադիայից պետք է սկսվի:

Վերադաս դատարանը կարող է առաջարկել գործի նոր վարույթը սկսել՝ 1) նախաքննության ստադիայից, յերբ պարզված է, վոր ինչպես նախաքննության, նույնպես և դատաքննության ժամանակ չպարզաբանված են մնացել այնպիսի հանգամանքներ, վորոնք պետք է վոր ազդելին դատարանի դատավճիռի վրա, 2) դատի հանձնելու մոմենտից, յերբ թույլ է տրվել կողմերի իրավունքների անտեսում՝ դատական նիստի նախապատրաստվելու գործողու-

թյունները չըջանում, 3) մնացած ղեպքերում դատաքննության սկզբից:

Այս ամենից բխում է, վոր գանդատի կամ բողոքի վերաբերյալ վերադաս դատարանի կայացրած վորոշումը պետք է պատճառաբանված լինի: Նա պետք է պատճառաբանված լինի նաև այն ղեպքում, յերբ դատարանի դատավճիռը թողնվել է ուժի մեջ: Պետք է կտրականապես վերջ տրվի այնպիսի վորոշումներ կայացնելու պրակտիկային, վորոնց մեջ կամ բողոքովին վոչ մի պատճառաբանություն չի պարունակվում և վորոշումը սահմանափակվում է «դատարանի դատավճիռը թողնել ուժի մեջ, գանդատը (բողոքը)՝ առանց հետևանքի» Ֆորմուլայով, կամ պատճառաբանություն փոխարեն ուղղակի ավելացնում են «չհիմնավորվածութան պատճառով» բառերը: Անգամ դատավճիռն ուժի մեջ թողնելու ղեպքում ևս դատարանի վորոշման մեջ պետք է չարդրվեն այն փաստարկումները, վորոնք բերվել են ի հիմնավորումն գանդատի կամ բողոքի, և այդ փաստարկումներից ամեն մեկի համար պետք է ցույց տրվի, թե ինչու վերադաս դատարանը համարում է այն չհիմնավորված:

ժ) Դատարանի մասնավոր վորոշումը

Վերադաս դատարանը, քննության առնիվ գործով բացի ընդհանուր վորոշում կայացնելուց, իրավադոր և կայացնելու նաև այսպես կոչված մասնավոր վորոշում:

Յերկար ժամանակ գոյություն ունեւ այն կարծիքը, վոր վերադաս դատարանի ակտիվությունը վորոշվում է նրա կողմից կայացված մասնավոր վորոշումների քանակությունով: Այդպիսի սխալ հայացքի առկայությունը պայմաններում այդ վորոշումների քանակը բարձրացնելու տրամադրություն հետապնդում էր տեղի ունենում, իսկ դա հանգում էր նրան, վոր մասնավոր վորոշումների մեջ սկսեցին մտցնել նաև այնպիսի հարցեր, վորոնք պատասխան պետք է գտնեյին հիմնական վորոշման մեջ, որինակ՝ դատարանի կողմից թույլ տրված պրոցեսուալ խախտումների, վկաներ հրավիրելու միջնորդություն սխալ մերժման, կող-

մերի միջնորդությունների չպատճառաբանված մերժման և այլնի վերաբերյալ հարցեր:

Այդպիսի պրակտիկան ակնհայտ կերպով սխալ էր, քանի վոր նա խեղաթյուրում էր մասնավոր վորոշումների բնույթը:

Մասնավոր վորոշումները հետապնդում են այլ նպատակներ: Նրանք նպատակ ունեն՝ կամ ստորադաս դատարանի ուղղորդությունը հրավիրել նրա աշխատանքում հաճախ հանդիպող այս կամ այն սխալի վրա, կամ ահագանգել հասարակական կամ պետական կազմակերպություններին այս կամ այն միջոցները ձեռք առնելու անհրաժեշտություն մասին, կանխելու համար տվյալ գործով քննության առնված հանցագործությունների նման թարքերը:

ի) Գործի առաջումը դատավինո կայացնող դատարանին

Գործը քննության առնելուց հետո վերադաս շատարանը իսկական վորոշումը պետք է կցի գործին, իսկ իր մոտ թողնի դատավճռի պատճենը և վորոշման պատճենը: Յեթե դատապարտյալը կալանքի տակ է և վերադաս դատարանը վորոշում է կայացրել դատավճիռը բեկանելու և գործը կարճելու մասին, նա պետք է անհապաղ վորոշման յերկու վավերացված պատճեններ ուղարկի կալանավայրին՝ մեղադրյալին և կալանավայրի վարչությունը հանձնելու և մեղադրյալին կալանքից ազատելու համար: Վորոշման պատճենը կալանավայրին է ուղարկվում նաև այն ղեպքում, յերբ դատավճիռը բեկանվում է գործը նոր քննություն է հանձնվում: Համենայն ղեպս գործը, վոչ ուշ քան նրա քննելու հետևյալ որը, իսկական վորոշման հետ միասին, յենթակա յե առաքման ստորադաս դատարանին՝ կատարման համար:

Յեթե գործը նոր քննության է հանձնվում, ապա վերադաս դատարանն ամբողջ գործը հանձնում է այն դատարանին, վորը պետք է քննության առնի գործը, իսկ գործն առաջ քննող դատարանին ուղարկում է միայն վորոշման պատճենը, հաղորդելով նրան՝ յե՞րբ և վո՞ր դատարանին է հանձնվել գործը: Գործն այլ դատարանի հանձնելու մասին պետք է իրադեկ պահվեն նաև առաջին ատյանի դատարանի դատական նիստին մասնակցած կողմերը:

1) Մտորադաս դատարանի գործողությունները՝ գործը վերադաս դատարանից ստանալուց հետո

Մտորադաս դատարանը, ստանալով գործը դատավճիռը բեկանելու մասին վերադաս դատարանի վորոշման հետ միասին, պարտավոր է գործի նոր քննությունն սկսել այն ստադիայից, վորը նշված է վորոշման մեջ:

Գործի յերկրորդ անգամ քննվելու ժամանակ, վորի սկզբնական դատավճիռը բեկանված է յեղել դատապարտյալի դանդատի մեջ բերված չարժաոթիթներով, դատապարտյալի նկատմամբ չի կարող նշանակվել առավել ծանր պատիժ, քան յայն պատիժը, վորը նշանակված է յեղել գործի առաջին քննության ժամանակ:

Հետևապես, գործի յերկրորդ քննության ժամանակ պատժաչափի բարձրացում հնարավոր է միայն այն դեպքում, յերբ դատավճիռը բեկանվել է վոր թե դատապարտյալի դանդատի հիման վրա, այլ դատախազի բողոքի հիման վրա:

Վերադաս դատարանի կողմից բեկանված դատավճիռի վերաբերյալ վորոշման մեջ տրված ցուցումները պարտադիր են համարվում ստորադաս դատարանի համար և յենթակա յեն անշեղ կատարման: Այդ ցուցումները կարող են դանդատարկվել միայն հսկողության կարգով, վորի մասին կխոսվի ստորև:

10. ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐ ՅԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐ

Բացի դատավճիռների դեմ դանդատներ և բողոքներ տալուց, կողմերը կարող են դանդատներ և բողոքներ բերել նաև դատարանի առանձին վորոշումների և կարգադրությունների դեմ, վորոնք կայացվում են ինչպես դատի հանձնելու ստադիայում, այնպես էլ դատական քննության ժամանակ:

Այդ դանդատները և բողոքները կոչվում են մասնավոր դանդատներ և բողոքներ և հանձնվում են նույնպես վերադաս դատարանին: Այդպիսի դանդատներ կամ բողոքներ տայն ինքնըստինքյան չի կասեցնում դանդատարկվող վորոշման գործողությունը: Այդպիսի կասեցման համար պա-

հանջվում է ստորադաս դատարանի հատուկ վորոշումը:

Ժողովրդական դատարանի վորոշումների կամ ժողովրդական դատավորի կարգադրությունների դեմ յեղած մասնավոր դանդատները և բողոքները քննության են առնվում միեւնոյն դատավորների կողմից, վորոնք քննում են բեկման դանդատները, դատական նիստում, առանց կողմերին հրավիրելու, բայց վերջիններին, յեթե ներկայացել են դատական նիստին, պետք է թույլ տրվի բացատրություններ տալու: Մասնավոր դանդատի կամ բողոքի քննության որվա մասին կողմերը իրազեկ են արվում մեկ չարաթ առաջ գործերի ցուցակները կախելու միջոցով:

Գործի քննարկումը, ինչպես սովորաբար, սկսվում է դատավորներից մեկի ղեկուցմամբ, վորից հետո կողմերը, յեթե նրանք ներկա յեն գտնվում, տալիս են իրենց բացատրությունները, ընդվորում առաջին խոսքը տրվում է դանդատ տվող կողմին: Այնուհետև դատարանը վորոշում է կայացնում մասնավոր դանդատն անհետևանք թողնելու կամ ժողովրդական դատարանի դանդատարկված վորոշումը բեկանելու մասին:

Դատարանը մասնավոր դանդատները քննության է առնում միայն այն անձնավորությունների նկատմամբ, ում կողմից բերվել են այդպիսիները:

Ինչ վերաբերում է յերկրամասային (մարզային) դատարանների և ինքնավար հանրապետությունների Գերագույն դատարանների վորոշումների վերաբերմամբ յեղած մասնավոր դանդատներին և բողոքներին, ապա նրանք իՍՀՄ, միութենական և ավտոնոմ հանրապետությունների դատարանադադմության մասին որևէի համաձայն, յենթակա յեն վերադաս դատարանի քննության:

Այդ միեւնոյն դատարաններում (բայց տնորինական նիստում դատավորների այլ կազմով) մասնավոր դանդատները և բողոքները քննելու մասին միութենական հանրապետությունների քրեական-դատաւարական որենդրքերում յեղած ցուցումները իՍՀՄ Դատարանադադմության մասին որևէի ընդունումով պետք է համարել վերացված:

Յերկրամասային (մարզային) դատարանների և ինքնավար հանրապետությունների Գերագույն դատարանների վորո-

չումներն իբրեւ ժամանակոր զանգատները, իՍՂՄ, միութենական և քաղաքական հանրապետութիւններն Դատարանական ժողովոյն մասին որոշեցին համաձայն քննութեան են առնուի միութենական հանրապետութեան Գերագոյն դատարանի կողմից:

II. ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԻ ԲՈՂՈՔԱՐԿՈՒՄԸ ՀԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ

Դատավճիռներն կատարուին զանգատարկումն այն նորմալ կարգն և հանդիսանում, ուր մեր որոշեցին մասնակցող կողմերին հնարավորութիւն և տալիս իրականացնելու իրենց իրավունքները՝ զանգատարկելու դատարանի գործողութիւնները: Դատավճիռը հաստատուելուց հետո, ինչպէս ընդունված և ասել, մտնում և որոշական ուժի մեջ, պարտադիր և դառնում բոլոր անձերի և հիմնարկութիւններին համար: Այդպիսի դատավճիռն ի կատար և ածվում, և դատարարացալն սկսում և կրել իրեն պատիժը:

Սակայն, կարող են պատահել այնպիսի դեպքեր, յերբ որոշական ուժի մեջ մտած դատավճիռն այնպիսի թերութիւններ ունի, վրոնք զրկում են նրան այն արացուցողական ուժից, վրոն որոշեցով պահանջվում և դատավճիռից: Այդպիսի դատավճիռն ուժի մեջ թողնելը կհակասեր սոցիալիստական արդարադատութեան հիմունքներին, վրոն խընդիրն և պայքարել իսկական հանցագործներին դեմ: Չհական վրոն սահմանափակումներ չեն կարող խոչընդոտ հանգիստնալ այն բանին, վրոն պէտք անմեղ մարդը պատիժ կրի միայն նրա համար, վրոն առաջին և յերկրորդ ատյանի դատավորները թույլ են տալիս սխալներ:

Որոշական ուժի մեջ մտած դատավճիռը վերանայելու համար խորհրդային քրեական քրոցեսը հատուկ պրոցեսուալ կարգ և սահմանում՝ «բողոքարկում հսկողութեան կարգով»:

Հետեապէս բողոքարկման տվյալ տեսակի գլխավոր առանձնահատկութիւնը կայանում և նրանում, վրոն նա կի-

րարկելի յե միայն այնպիսի դատավճիռներն նկատմամբ, վրոնք արդեն որոշական ուժի մեջ են մտել:

2. ԴԱՏԱՎՃԻՌՆԵՐԸ ՀԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԱՎՈՐՈՒՆԵՐԸ

Այդ առանձնահատկութիւնները կայանում են հետեւյալում.

ա) դատարարացալի կողմից որոշական ուժի մեջ մտած դատավճիռն դեմ զանգատ տալը դեռ չի հետեցնում գործի պարտադիր պահանջում և վերանայում, ինչպէս այդ տեղի յե ունենում կատարելոն զանգատարկման ժամանակ:

բ) քանի վրոն իՍՂՄ, միութենական և քաղաքական հանրապետութիւններն դատարանական ժողովոյն մասին որոշեցին համաձայն գործերը հսկողութեան կարգով նայելու կարգը համարվում և բացառիկ կարգ, ուստի միութենական հանրապետութեան տերիտորիայի վրա որոշական ուժի մեջ մտած դատավճիռներն դեմ բողոք տալու իրավունքը պատկանում և միայն միութենական հանրապետութեան Գերագոյն դատարանին նախագահին և միութենական հանրապետութեան դատախազին. իՍՂՄ միութեան տերիտորիայի վրա ամեն մի դատարանի կողմից կայացված դատավճիռներն դեմ՝ իՍՂՄ միութեան Գերագոյն դատարանին նախագահին և իՍՂՄ միութեան դատախազին:

3. ԳՐՈՐԾԵՐԸ ՀԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ՎԵՐԱՆԱՅՈՂ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ

Դատավճիռներն և վրոնչումներն դեմ հսկողութեան կարգով բերված բողոքները քննութեան են առնվում միութենական հանրապետութիւններն Գերագոյն դատարանների և իՍՂՄ Գերագոյն դատարանի քրեական գործերով դատական կոլեգիաների կողմից:

Միութենական հանրապետութիւններն Գերագոյն դատարանների կազմում առաջնեւում գոյութիւն ունեցած նախագահութիւնները և պլենումները, վրոնք հսկողութեան կարգով գործեր ելին վերանայում, այդ թվում և հենց միութենական հանրապետութեան իրեն իսկ Գերագոյն դատարանի դատական կոլեգիաների կողմից քննված

գործերը—նախ նախագահութիւնում, ապա նաև պլենումում, ԽՍՀՄ, միութենական և ավտոնոմ հանրապետութիւնների դատարանակազմութեան մասին որեւքի ընդունվելու հետ—վերացված են: Դրանով իսկ վերացված են հրակողութեան կարգով գործեր վերանայելու իրավունք ունեցող մեծ քանակութեամբ ինստանցիաները, վորով զգալի չափով ամրապնդվում և դատական դատավճռի նշանակութիւնը և կրճատվում և քաջքուլը:

4. ԳՈՐԾԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԸ

Միութենական հանրապետութիւնների գործող քրեական—դատավարական որենսդրքերը հսկողական գործերի քննութեան հատուկ կարգ չեն սահմանում գերագույն դատարանների դատական կոլեգիաներում:

Գործի քննութիւնը կատարվում և դատական դռնաց նիստում և սկսվում և գործով բողոք մտցնող անձի կամ նրա ներկայացուցչի զեկուցումով: Գործի վերաբերյալ վորոշումը կայացվում և գործի քննութեանը մասնակցող դատավորների կազմի կողմից: Դատարանի վորոշումը պատճառաբանված պետք և լինի և ստորագրված դատարանի ամբողջ կազմի կողմից:

Որինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների, վորոշումի կայացվել և միութենական հանրապետութեան Գերագույն դատարանի քրեական գործերով դատական կոլեգիայի վորոշումը, ինչպես նաև միութենական հանրապետութիւնների գերագույն դատարանների դատավճիռների դեմ տրված բողոքներով յեղած գործերը քննութեան են առնվում ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի քրեական գործերի դատական կոլեգիայում այն միեւնույն կարգով, վորը սահմանված և այդ գործերի քննութեան համար՝ միութենական հանրապետութիւնների Գերագույն դատարանների դատական կոլեգիաներում:

Ինչ վերաբերում և ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի բոլոր կոլեգիաների որինական ուժի մեջ մտած դատավճիռների և վորոշումների դեմ բերված բողոքներով յեղած գործերի վերանայմանը, ապա ԽՍՀՄ, միութենական և ավտոնոմ

հանրապետութիւնների Դատարանակազմութեան մասին Որենքի 75 հոդվածը նախատեսում և հետեյալը.

«ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի կոլեգիաների դատավճիռների, վճիռների և վորոշումների դեմ ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի նախագահի կամ ԽՍՀՄ դատախազի կողմից ստացվող բողոքները քննարկելու համար հրավիրվում և ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի Պլենում, վորը ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի կողմից քննարկված դատական գործերի առթիւ ընդունված վճիռների հիման վրա նույնպես ղեկավար ցուցումներ և տալիս դատական պրակտիկայի հարցերի վերաբերյալ»:

ԽՍՀ Միութեան Գերագույն դատարանի կոլեգիաների կողմից կայացված դատավճիռների և վորոշումների վերաբերյալ գործերի քննարկումը, համաձայն ԽՍՀՄ, միութենական և ավտոնոմ հանրապետութիւնների դատարանակազմութեան մասին որեւքի, կատարվում և Գերագույն դատարանի պլենումի կողմից:

Պլենումը կազմված և ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի նախագահից, նրա տեղակալներից և ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի բոլոր անդամներից, ԽՍՀՄ դատախազի և ԽՍՀՄ արդարադատութեան ժողովրդական կոմիտարի պարտադիր մասնակցութեամբ պլենումում: Բողոքների հիման վրա քննարկված գործերով պլենումի վորոշումները կայացվում են պլենումի անդամների ձայների հասարակ մեծամասնութեամբ:

5. ԳՈՐԾԸ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ՎԵՐԱՆԱՅՈՂ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ

Միութենական հանրապետութիւնների գործող քրեական—դատավարական որենսդրքերը գործերը հսկողութեան կարգով վերանայող դատարաններին իրավունք են վերապահում՝ վորոշում կայացնելու դատավճիռը բեկանելու և գործը նորից քննութեան նշանակելու, գործի ամբողջ վարույթը բեկանելու և քննութիւնը նախաքննութեան ստացելից սկսելու, դատավճռի բեկանման և գործի վարույթը կարճելու, դատավճիռն ուժի մեջ թողնելու և հանցանքը այլ հոգվածով վերափոխակելու մասին, վորը նախատեսում

է վոչ առաւել ծանր սրտով, քան այն, վորով դատապարտուի եւ դատապարտուողը, մեղմացնելու պատիժը, բայց վոչ ցածր Քրեական որենսդրքի այն հոդովածով նախատեսված պատիժը, վորով դատապարտուի եւ դատապարտուողը:

Սակայն, յետեւ գործը բեկման կարգով նայելու ժամանակ դատարանն այս կամ այն ձևով մեղմացրել եւ առաջին ատյանի դատարանի կողմից նշանակած պատիժը, կամ կարճել եւ գործի վարույթը, ապա այդպիսի վորոշման դեմ տրված բողոքի համաձայն վերանայելով գործը, Գերագույն դատարանը իրավունք չունի վերացնելու կասացիոն վորոշումը եւ վերականգնելու փոփոխված կամ բեկանված դատավճիռի գործողութիւնները: Պատիժն իջեցնելու կամ գործը կարճելու մասին կասացիոն վորոշումը սխալ ճանաչվելու դեպքում այդպիսի վորոշումը յետեւից յետոյ յետ վերանայելու չենթակա յետ վերանայման եւ գործը հանձնվելու չենթակա յետ նոր քննութեան այն նույն դատարանին, վորը քննարկել եւ գործը կասացիոն կարգով, բայց տարբեր կարգով:

Գործը հսկողութեան կարգով նայելու ժամանակ Գերագույն դատարանը իրավունք չունի անմիջականորեն խրատացնելու պատիժը: Այն դեպքերում, յետոյ դատավճիռով նշանակված պատիժը նա գտնում եւ անհամապատասխան հանցագործի եւ նրա կատարած հանցագործութեան վտանգավորութեան աստիճանին, դատավճիռը բեկանում եւ գործը հանձնում եւ նոր քննութեան:

III. ԳՈՐԾԻ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՆՈՐ ՅԵՐԵՎԱՆ ՅԵԿԱՄ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ

Դատավճիռը որինական ուժ ստացած գործի վերանայման համար խորհրդային որենսդր մի հիմք ևս գիտի. դա գործի վերանայումն եւ այն դեպքում, յետոյ նոր հանգամանքներ են յերևան յեկել, վորոնք հայտնի չեն յեղել դատարանին գործի քննութեան ժամանակ:

1. ԳՈՐԾԻ ՆՈՐՈԳՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Միութենական հանրապետութիւններին Քրեական-դատաւարական որենսդրքերը գործի նորոգման համար նախատեսում են հետեւյալ հիմքերը.

1) այն ապացույցների կեղծ լինելու պարզումը, վորոնց վրա հիմնված եւ դատավճիռը.

2) վճիռ արձակող դատավորների կողմից հանցավոր չարարելութիւնները.

3) բոլոր այլ տեսակի հանգամանքները, վորոնք ինքնին կամ մինչ այդ պարզված հանգամանքների հետ միասին ապացուցում են դատապարտուողի անմեղութիւնը կամ նրա մասնակցութիւնն ալելի թեթեւ կամ ալելի ծանր հանցագործութեան, քան այն, վորի համար դատապարտուի եւ նա: Նոր համարվում են միայն այնպիսի հանգամանքները, վորոնք չեն յերևում կարող հայտնի լինել դատարանին դատավճիռը կայացնելու պահին:

Նոր յերևան յեկած հանգամանքների հետեւանքով գործի նորոգում մեր պրակտիկայում հանդիպում եւ չափազանց քիչ: Այդ հանգամանքը ինքնին հասկանալի չէ, քանի վոր այն պայմանները, վորոնք հնարավորութիւն են տալիս այդ հիմունքներով գործերի վերանայման, նույնպէս կարող են միայն յեզակի բացառութիւններ լինել:

Միքիչ մանրամասն կանգ առնենք գործի նորոգման վերը հիշված հիմունքների վրա:

Ի՞նչ պէտք եւ նրաւի ունենալ, ապացույցների կեղծ լինելու առիթով, գործը վերանորոգելու հարցը լուծելու ժամանակ:

Ապացույցների կեղծութիւնն ստեղծվում եւ՝ նրանց դիտարկելու խեղաթյուրումով, արհեստական ապացույցներ ստեղծելով, սուտ վկայութեամբ, փորձագետի կողմից կեղծ յեզրակացութիւն տալով, փաստաթղթերի կեղծումով, իրեղեն ապացույցների փչացումով, փաստաթղթի կամ ցուցմունքի սխալ թարգմանութեամբ եւ այլն եւ այլն:

Սակայն ապացույցների կեղծութեան պարզումը դեռ ևս հիմք չի կարող ծառայել նոր յերևան յեկած հանգամանքների հետեւանքով գործի պարտադիր նորոգման համար: Անհրաժեշտ եւ, վոր ճիշտ կերպով պարզված լինի, վոր հատկապէս այդ կեղծ ապացույցներն են ընկած յեղել դատավճիռի հիմքում: Հնարավոր եւ, վոր գործով թույլ տրված լինի փաստաթղթի կամ ցուցմունքի սխալ թարգմատումը:

նություն, սակայն ամբողջ նյութը իմի վերցրած լսնհայտ ե դառնում, վոր այդ հանգամանքը, դատավճիռ կայացվելու վրա վոչ մի աղբեցություն չի ունեցել:

Գատավորների հանցավոր չարախուբյուններ ասելով պետք է հասկանալ հատկապես տվյալ կոնկրետ գործով նրանց ցուցաբերած չարարկությունները: Դա կարող է արտահայտվել այնպիսի վկաներ կանչելը մերժելու մեջ, վորոնք կարող եյին, դատավորի համար ակնհայտ կերպով, վճռական ցուցմունքներ տալ տվյալ գործով, դատական նիստի անձանագրության մեջ կեղծ գրանցումներ կատարելու և այլնի մեջ:

Սակայն ապացույցների կեղծ լինելու մասին, վորոնց վրա հիմնված է դատավճիռը, կամ վճիռ կայացնող դատավորների չարարկությունների մասին միայն չահագորդված անձնավորությունների հայտարարությունները բավական չեն: Միայն այդպիսի հայտարարությունների հիման վրա գործեր նորոգելը հնարավորություն կտար չահագորդված անձնավորություններին՝ գործադրել այդ առիթները դատարանի որինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը վերանայելու համար ճանապարհներ վորոնելու ուղղությամբ: Այդ իսկ նկատառումով միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական որենսդրությունը միանգամայն արդարացի կերպով նախապայման են դնում, վորպեսզի այդ նոր հանգամանքները պարզվեն դատարանի՝ որինական ուժ ստացած՝ մի այլ դատավճռով:

Ի՞նչ է հասկացվում նոր հանգամանքներ, վորոնք դատարանին հայտնի լինել չեյին կարող վճիռ կայացնելու պահին հասկացողության տակ, վորոնք նույնպես գործի նորոգման համար հիմք են հանդիսանում:

Յեթե դատարանը, քննության առնելով գործը իրեն հայտնի հանցավոր փաստերի հիման վրա, նրանք սխալ է վորակել, որինակ՝ հակահեղափոխական ագիտացիան վորակել է վորպես խուլիգանություն, ապա այդ հանգամանքը չի կարող գործը նոր յերեան յեկած հանգամանքների առիթով նորոգելու հիմք ծառայել: Այստեղ վոչ մի նոր հանգամանքներ չկան և այս դեպքում հիմք կա միայն գործը հսկողության կարգով վերանայելու համար:

Նոր հանգամանքների չարքին են դասվում միայն այնպիսիները, վորոնք չեն յեղել և չեյին կարող հայտնի լինել վճիռ կայացնող դատարանին, որինակ՝ պարզումն այնպիսի հանգամանքի, վոր այն մարդը, վորի սպանության համար դատապարտվել է մեկ ուրիշը, կենդանի յե:

2. ԳՈՐԾԸ ՎԵՐԱԲՆՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐ ՏԱԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ

Այն գործերի նորոգումը, վորոնցով արդարացման դատավճիռ է կայացվել, ըստ միութենական հանրապետությունների քրեական-դատավարական որենսդրությունի, թույլ է տրվում միայն մեկ տարվա ընթացքում՝ հաշված նոր հանգամանքները յերեան գալու որից և բոլոր դեպքերում՝ վոչ ուշ քան հինգ տարվա ընթացքում դատավճիռը որինական ուժի մեջ մտնելու որից:

Մյուս դատավճիռների նկատմամբ, գործը նորոգելու համար, որենքով վոչ մի ժամկետ չի սահմանված:

3. ԳՈՐԾԸ ՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԱՐՈՒՅՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՆՁՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Այն գործերի վերաբերմամբ, վորոնցով արդարացման դատավճիռ է կայացվել, միջնորդություն կարող է հարուցել միայն դատախազությունը: Այսպիսի սահմանափակումը կատարելապես պարզ է, քանի վոր, միայն պետության անունից դատավճռի որինականության վրա հսկողություն իրականացնող դատախազը կարող է լուծել այն հարցը, թե տվյալներ կա՞ն արդյոք արդարացման դատավճիռ ունեցող գործի նորոգման մասին միջնորդություն հարուցելու համար թե վոչ: Այդպիսի գործերի նորոգման համար միջնորդություն հարուցելու իրավունք ունեցող անձանց չըջանալի լայնացումը կհանգեր դատարանի դատավճռի հեղինակության անկմանը, դատավճռի անսասանությանը չհավատարուն և այլն:

Մեղադրական դատավճիռների վերանայման համար, բացի դատախազից, միջնորդություն կարող են հարուցել՝ դատապարտյալը, նրա պաշտպանը, ազգականները և այն

հասարակական կազմակերպութիւնները, ուր յեղել ե կամ կա դատապարտյալը:

Որենքը թույլ ե տալիս մեղադրական դատաւճիռ ունեցող գործի նորոգում նաեւ այն դեպքում, յերբ դատաւարտյալը մեռել ե: Դա խոչոր նշանակութիւն ունի այն տեսակետից, վոր դատաւճիռ բեկանումը կարող ե նշանակութիւն ունենալ դատապարտյալին մոտ կանգնած անձնաւորութիւններէ համար:

4. ԳՈՐԾԵՐԸ ՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՀԱՐՈՒՅԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

Նոր յերեւան յեկած հանդամանքների հետեանքով-գործը նորոգելու մասին միջնորդութիւնները հարուցւում են դատախազի առաջ: Դատախազը քննարկելով միջնորդութիւնը ե այն հիմնաւորւած գտնելով, անձամբ կամ քննչական մարմինների միջոցով քննութիւն ե ձեռնարկում միջնորդութիւն մեջ ցույց տրւած նոր հանդամանքների շուրջը:

Յեթե քննութիւնը հիմք չի տալիս գործը նորոգելու համար, դատախազը կարծում ե քննութիւնը, վորի մասին իրազեկ ե դարձնում միջնորդութիւն հարուցած անձնաւորութիւն կամ հիմնարկութիւն, իսկ յեթե դատախազը անհրաժեշտ ե գտնում գործ հարուցելու, ապա քննութիւն ակտերն իր յեղրակացութիւն ե գործի հետ միասին—վորով սխալ դատաւճիռ ե կայացւած յեղել—ուղարկում ե միութենական հանրապետութիւն Գերագույն դատարանին:

5. ԳՈՐԾԸ ՆՈՐՈԳԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԻՄՆԱ ՎՐԱ ԳՈՐԾԵՐ ՔՆՆՈՂ ԳԱՏԱՐԱՆԸ

Դատաւճիռների բեկանման իրաւունքը, նոր յերեւան յեկած հանդամանքների հետեանքով, պատկանում ե միայն միութենական հանրապետութիւնների գերագույն դատարաններին: Դատաւճիռ բեկանման հարցը լուծւում ե քրեական գործերի դատական կոլեգիայում գանգատների ե բողոքների հիման վրա քննվող գործերի քննութիւն ընդհանուր կարգով:

Դատաւճիռ բեկանման դեպքում, միութենական հանրապետութիւն գերագույն դատարանի քրեական գործերի դատական կոլեգիան, գործն իր վորոշման հետ միասին նոր քննութիւն ե հանձնում նրան ընդդատյա դատարանին: Գործը քննութիւն ե առնվում ընդհանուր հիմունքներով: Նոր դատաւճիռ գանգատարկման ե բողոքարկման իրաւունքը նույնպէս վորչնչով չի սահմանափակւած:

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՏԱԽՏԱԿ

միութենական հանրապետությունների Գերական-դատարանի օրենսգրքերի դատավճիռների գանգատարկմանը և բողոքարկմանը վերաբերող հոդվածների

ՈՒՑՑՈՒՄ	Ուկր. թիվ	Բելոսուս. թիվ	Վրաց. թիվ	Ադրբեջ. թիվ	Ուզբեկ. թիվ	Հայկ. թիվ	Տաջիկ. թիվ
344—350	335—336 338—339	334—350	344—350	341—347	151	322—328	108—109
373—379	365—370	373—379	373—379	363—369	173—175	341—347	152—154
409—426	342—354	411—426	408—425	ГЛ. 29	153—159	373—387	111—114 124—126
427—430	357—364	428—430	426—429	429—432	160—164	392—393	129—134
431—433	—	431—433	430—432	—	—	389—390	135
434—444	384	434—443	433—443	—	—	369—372 391—394 395	—
445—447	—	445—447	444—476	—	—	—	—

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՂ

- Գլուխ I. Դատավճիռների գանգատարկման և բողոքարկման նշանակությունը ըստ խորհրդային քրեական պրոցեսի . . . 3
1. Դատարանի կողմից սոցիալիստական օրինականության ճիշտ պահպանման, օրենքի միակերպ ըմբռնողության և կիրառման ստուգումը . . . 5
2. Դատավճիռի հիմնավորվածության ստուգումը . . . 7
3. Հսկողության իրականացումը ստորադաս դատարանների կողմից . . . 8
- Գլուխ II. Դատավճիռների գանգատարկման և բողոքարկման ձևերը բուրժուական պրոցեսի մեջ . . . 9
1. Ապելյացիա (վերադատություն) . . . 9
2. Կասացիա (վճռարեկություն) . . . 11
- Գլուխ III. Դատավճիռների գանգատարկման և բողոքարկման սեփականությամբ խորհրդային քրեական պրոցեսի մեջ . . . 13

I. ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՆԳԱՏԱՐԿՈՒՄ

1. Ընդհանուր հասկացություններ . . . 13
2. Գանդատարկման վրա յենթակա դատավճիռներ . . . 14
3. Ուժ կողմից կարող և գանդատարկվել կամ բողոքարկվել դատավճիռը . . . 14
4. Վճռարեկ գանդատարկման ժամկետները . . . 15
5. Դատավճիռների պատճենները հանձնելու և գործերը վերադաս դատարանին ուղարկելու ժամկետները . . . 16
6. Բեկման գանդատներ տալու ժամկետների վերականգնման կարգը . . . 17
7. Բեկման գանդատներ և բողոքներ տալու կարգը . . . 18
8. Դատարանի գործողությունները՝ նրա կողմից բեկման գանդատը կամ բողոքը ստանալուց հետո . . . 19
9. Գանդատների և բողոքների քննությունը վերադաս դատարանում . . . 20
10. Մասնավոր գանդատներ և բողոքներ . . . 36

37.291

ԳԻՆԸ 90 ԿՈՊ.

М. В. КОЖЕВНИКОВ

ОБЖАЛОВАНИЕ И ОПРОТЕСТОВАНИЕ ПРИГОВОРОВ
ИЗДАНИЕ НАРКОМЮСТА АРМ. ССР

Типография Гос. изд. полнт. литературы, Ереван, Аллавердян № 65.